

Yunan İsyânında Osmanlının Rumeli’de ve Anadolu’da Aldığı Güvenlik Önlemleri: Tedâbîr-i Osmâniyye

Security Measures taken in Rumelia and Anatolia by Ottomans during the Greek Uprising

Filiz YAŞAR*

Abstract

The Greek Uprising which took place between the years 1821-1829, was the first separatist movement in the Ottoman lands. The rebellion which started in Mora province (Peleponnes) contrary to expectations spread over a wide area in a very short time. The events spreading to the Aegean Sea, has expanded the support of the Greek population to the rebellion and many areas had come under threat. Thereupon, the Ottomans, decided to take strict security measures, especially in Anatolia and Rumelia regions. Therefore, a number of orders had been sent from the administration center to the local officials related to taking security measures and protecting their territory against the rebellions. The warnings were often sent for complying with these orders and taking more strict measures if it was needed during the period of uprising. In this study, with an evaluation of security measures taken against the rebellion, we aim to analyze the policies pursued in Anatolia and Rumelia by the Ottoman Empire because of the Greek Revolution. In the study, the Prime Ministry Ottoman archive sources were examined in this frame. After an evaluation of the documents obtained from archives, the measures taken are classified into three groups: First, a border line was determined consisting both Anatolia and Rumelia (eastern-western-central parts of Anatolia and Rumelia) and series of measures were taken to protect the land within this area. Second, the weapons in the hands of the Greek community had been confiscated. Finally, inter provincial transitions were taken under control by issued licenses. When these three determinations are examined with details and applications; although they were not among the places where there were large conflicts, we understand that serious precautions were also taken in Anatolia and Rumelia. This demonstrates the importance of these two provinces for the Ottoman Empire. In this study, the data was obtained by the analysis of the documents from the Prime Ministry Ottoman Archives and the data was evaluated with current literature to obtain findings. The findings have been evaluated within the context of analytical questioning and cause-effect relationship with historical methods. As a result of the research; we understand that Ottomans struggling in the revolt areas took serious and strict measures in the Anatolia and Rumelia where the Greek population existed in large numbers in order to prevent the spread of the rebellion. Due to these measures, the expansion of the uprising into Anatolia and Rumelia was prevented.

Keywords: Greek Revolution, Greek Uprising, 19th century Ottoman The Greekwar of Independence, Security Measures, Anatolia and Rumelia

Öz

1821-1829 yılları arasında gerçekleşen Yunan İsyânı, Osmanlı topraklarındaki ilk ayrılıkçı hareketti. Mora’da başlayan isyan, beklenenin aksine kısa sürede geniş bir coğrafyaya yayılmıştı. Olayların Ege denizine yayılarak büyümesi, Rum nüfusun isyana desteğini genişletmiş ve pek çok bölge, isyan tehdidi altına girmişti. Bunun üzerine Osmanlı, özellikle Anadolu ve Rumeli bölgelerinde yoğun güvenlik önlemleri alma yoluna gitmişti.

* Arş. Gör. Dr., Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, email: filizyasar@gmail.com

Bunun için yönetim merkezinden adı geçen bölgelere, görevlilerin kendi bölgelerini isyanlara karşı korumaları ve güvenlik önlemleri almaları konusunda çok sayıda emir gönderilmişti. İsyânın devam ettiği süre boyunca da bu emirlere uyulması ve gerekiyorsa daha sıkı tedbirler alınması için sık sık uyarılar gönderilmişti. Bu çalışmada, isyan dolayısıyla Anadolu ve Rumeli 'de alınan güvenlik önlemlerinin değerlendirilmesi sûretiyle, Osmanlı Devleti 'nin isyanın yayılmadığı bölgelerdeki tutumunu ve buna dayalı olarak izlediği politikayı analiz etmek hedeflenmiştir. Araştırmada, Başbakanlık Osmanlı Arşivi kaynakları, bu konu çerçevesinde incelenmiştir. Buradan elde edilen belgelerin değerlendirilmesi sonucu, alınan önlemler üç grupta sınıflandırılmıştır: İlk olarak, Anadolu ve Rumeli 'nin tehdit altında olan doğu-batı-orta bölümlerinin büyük bir kısmını içine alan bir sınır belirlenerek bu sınırlar içinde kalan yerlerin korunması için çok ciddi tedbirler alınmıştı. İkinci olarak, Rum halkının elindeki silahlar toplatılmıştı. Son olarak ise şehirlerarası geçişlerde izin belgesi denetimi yapılmıştı. Bu üç tespitin detayları ve uygulamaları incelendiğinde, büyük çatışmaların yaşandığı yerler arasında olmamalarına rağmen, Anadolu ve Rumeli 'de isyan bölgelerini aratmayacak önlemler alındığı anlaşılmıştır. Bu da adı geçen iki coğrafyanın Osmanlı için ehemmiyetini ortaya koyması açısından dikkat çekicidir. Bu çalışmada, Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki belgelerin analizi ile veriler elde edilmiş, bu veriler, mevcut literatür ile birlikte incelenerek bulgulara varılmıştır. Ulaşılan bulgular, analitik bir sorgulama ve neden-sonuç ilişkisi içerisinde tarihsel yöntem çerçevesinde değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda; ayaklanmanın cereyan ettiği bölgelerde güçlü bir askeri mücadele veren Osmanlı 'nın, olayların yayılmasını engellemek amacıyla Rum nüfusun yaygın olarak bulunduğu Anadolu ve Rumeli topraklarında ciddi ve sert önlemler aldığını görüyoruz. Bu önlemler sayesinde isyanın Rumeli ve Anadolu içlerine ilerlemesi engellenmiştir.

Anahtar sözcükler: Rum İhtilâli, Yunan isyanı, 19. Yüzyıl Osmanlı, Yunan Bağımsızlık Savaşı, Güvenlik Önlemleri, Anadolu ve Rumeli

Giriş

19. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu 'nda büyük dönüşümlerin yaşandığı hareketli bir sürece sahne olmuştu. Avrupa 'daki devrimlerin sınırların öte yakasına geçmeye başladığı, yeni karşısında *eskinin* pek fazla gücünün kalmadığı, değişim sinyallerinin feodal, monarşik veya teokratik tüm siyasal sistemlerde hissedilmeye başlandığı bu dönemde toplumsal tepkiler kaçınılmaz olmuştu. Patlamaya hazır bir yanardağ misali harekete geçmeyi bekleyen bu tepkiler, Balkan ormanlarından Ortadoğu çöllerine uzanmış bir İmparatorluğun kapılarını zorlamaktaydı.

Aydınlanma ve Fransız Devrimleri (1789) ulusal kimliklerin farkına varılmasına, özgürlük, eşitlik ve adalet kavramlarının anlam kazanmasına neden olmuştu. Avrupa 'yı sarsan bu gelişmeler, ulusların yeni kimlikler kazanmasında ve temel hak ve özgürlükler için mücadele edilmesinde toplum bilincinin oynadığı rolü etkili bir biçimde ortaya koymuştu. Bu bilinçle hareket eden uluslar, bağımsızlıklarını elde etme mücadelesi içerisine girmişlerdi. Bu anlamda 19. yüzyıl, Osmanlı için de bağımsızlıkçı değişime sahne olan bir dönemdi (Ortaylı, 2002, s.25; Yurtseven, 1976, s. 44). Türk tarihçiliğinde yaygın olarak “Yunan İsyânı”, “Mora İsyânı” veya “Rum İhtilâli”, Yunan Tarihçiliğinde Yunan İhtilâli veya 1821 İhtilâli¹ diye adlandırılan ve Yunan bağımsızlık savaşı olarak bilinen gelişmeleri bu sürecin bir parçası olarak görmek gerekmektedir.²

1 Ελληνική Επανάσταση/Επανάσταση του 1821 (Elliniki Epanastasi/Epanastasi tou 1821)

2 “Rum” ve “Yunan” terimleri ifade ettikleri kitle açısından tartışılan terimlerdir. Yaygın olarak; Yunanistan kurulduktan sonra Osmanlı 'dan ayrılanlar için “Yunan” ifadesi, Osmanlı teb 'ası olanlar için “Rum” ifadesi kullanılır. Bu çalışmada, olayların sonrasında Yunanistan devleti kurulduğundan, anlatılan olaylar “Yunan isyanı” olarak ifade edilmiştir. Osmanlı belgelerinde çoğunlukla “Rum ihtilâli” kimi zaman da “Rum isyanı” diye geçmektedir. Çalışma, her ne kadar Osmanlı kaynaklarından hareketle ve Osmanlı 'nın gözüyle olayları ortaya koyuyorsa da metinde; “Rum İhtilâli” yerine bilinen ve yaygın kullanılan tâbirle “Yunan İsyânı” denmesi uygun görülmüştür. Ayaklanmaya katılan tebaayı ifade etmek için ise “Rum” veya “Rum milleti” ifadeleri

19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki azınlıklar, Fransız Devrimi ile yayılan ulusalcı ve özgürlükçü akımlardan etkilenmeye başlamıştı. Bu düşünsel etkileşim, ekonomik, siyasi askerî ve yönetsel problemlerle de birleşince Osmanlı coğrafyasında isyanlara neden olmuştu. 1821'de Mora'da başlayan Rum isyanı bu tür bir sürecin ürünüydü. Osmanlı Devleti, aynı bölgede, bir süre önce Sırp'ların, ardından Tepedelenli Ali Paşa'nın isyanları ile karşılaşmıştı. Bu isyanların hepsi de bastırılmıştı.³ Bunların hemen ardından Mora'da başlayan isyanı da aynı şekilde bastırabileceğini düşünen Osmanlı, bu anlamda tedbirler almaya çalışmıştı. Osmanlı, bunu ayrılıkçı bir eylem olarak değil, devlet aleyhindeki *fitne* ve *fesâd* olarak nitelemişti. Kısa sürede Balkanlar, Ege Adaları ve Batı Anadolu'da taraf bulan ayaklanma beklenildiğinden daha büyük bir etki yaratmış, Osmanlı'nın deyimiyle "ihtilâl" dönüşmüştü. 1821'de başlayan bu mücadele, 1829'da imzalanan Edirne Anlaşması gereği, Yunanlıların Osmanlı İmparatorluğundan ayrılması ile son bulmuştu.⁴ İsyenlarla başlayan eylemlerin bağımsızlıkla sonuçlandığı ilk siyasal hareket olan Yunan isyanı veya Yunan bağımsızlık savaşı, Osmanlı için bu anlamda ilk kayıp, kendi devletini kurmak isteyen Osmanlı teb'ası için ise ilk kazançtı. Bu yönüyle diğer ayrılıkçı eylemlerden farklı olan isyan, kısa bir sürede İmparatorluğun birçok bölgesini etkisi altına almıştı. Bu çalışmada, arşiv kaynaklarından hareketle, Yunan isyanı karşısında Osmanlı'nın güvenlik politikası incelenmiştir. Bu incelemede; alınan güvenlik önlemleri analiz edilerek Osmanlı'nın bu olay karşısında uyguladığı siyaseti ve aldığı tedbirleri değerlendirilmiştir. Osmanlı'nın, isyan bölgeleri dışında özellikle Anadolu ve Rumeli'de başta bu iki bölgenin Ege'ye yakın kesimleri olmak üzere ayaklanmanın henüz sıçramadığı tüm bölümlerinde bir dizi önlemler aldığını görüyoruz. Elimizdeki verilerden hareketle bu önlemleri üç grupta sınıflandırdık:

1. Anadolu ve Rumeli'nin doğu-batı-orta bölümlerinin büyük bir kısmını içine alan bir sınır belirlenerek bu sınırlar içinde kalan yerlerin korunması.
2. Buralarda, Rum halkın elindeki silahların toplanması.
3. Anadolu ve Rumeli'ye geliş gidişlerde tezkire alınması mecburiyeti.

Bu önlemler, Osmanlı İmparatorluğu'nun olaya bakışını ve olay karşısındaki tutumunu yansıtmaması açısından önemlidir. Araştırmada, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Belgeleri, Duverger'in (2006) belgesel gözlem, Yıldırım ve Şimşek'in (2006: 187-201) doküman incelemesi dediği doküman analizi tekniği⁵ ile analiz edilerek elde edilen veriler, mevcut literatür eşliğinde değerlendirilmiş ve anali-

---

kullanılmıştır. Rum milleti Fener Patrikhanesine tâbi idi. İstanbul'un Osmanlılar tarafından fethedilmesinden sonra Fener Rum Patriği, bütün Ortodoks milletlerin dini liderliğini üstlenmişti. Tüm Ortodoks reâyâ hangi soydan olduğuna bakılmaksızın Fener Patrikliği'ne bağlanmıştı (Fortescue, 1911, s.238; Berkes, 2002, s.148; Clogg, 1982, s.185). Bu durum, Rumlara diğer Ortodoks topluluklar üzerinde küçümsemeyecek bir üstünlük sağlamış ve Fener Patrikhanesi'ni dünya Ortodokslarının merkezi haline getirmişti (Adıyeko, 1999, s.255). Ayrıca bu topluluklar Osmanlı egemenliği altında Balkanlardaki diğer unsurlara oranla kendi dil ve kimliklerini de koruyabilmişlerdi (Droulia, 1989, s.54).

- 3 Sırp isyanı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Aslantaş, 2007;2009, ss. 109-136; Börekçi, 2001; Sancaktar, 2011, ss.27-49; Uygun, 2011, ss.416-436; Özkan, 2011). Tepedelenli Ali Paşa isyanı için bkz. . (Παναγιωτόπουλος, Β., Δημητρόπουλος, Δ., Μιχαηλάρης, 2009; Dumas, 2011; Muço, 2010; Sezer Feyzioğlu, 1998, ss. 75-107; 2008, 173-183)
- 4 Yunan isyanı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. (Pizanias, 2011; Örenç, 2009; 2011, ss.5-32; Turan, 1951, ss.111-151; Özkaya, 1986, ss.114-132; Arıkan, 1987; Bayrak, 1999, ss.71-86; Loupes, 1992, ss.291-296; Clogg, 1997; Gallant, 2001; Zakythinis, 1976; Seyitdanlıoğlu, 2004; 50-56)
- 5 Bu çalışmada veri toplama yöntemi olarak kullanılan doküman analizi tekniği için belgesel gözlem (Duverger, 2006), doküman incelemesi (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 187-201) gibi farklı isimler kullanılmaktadır. Dokü-

tik bir sorgulamadan geçirilmiştir. Çalışmanın temel sorunsalı: Osmanlı'nın Yunan isyanı karşısında Anadolu ve Rumeli'de ne tür güvenlik önlemleri aldığı ve bu doğrultuda nasıl bir siyaset izlediğidir. Çalışmanın amacı; isyana katılmayan bölgelerde Osmanlı'nın tutumunu, alınan güvenlik önlemlerini incelemek sûretiyle, çözümlenektir. Bu konuda Başbakanlık Osmanlı Arşivindeki, Cevdet Dâhiliye ve Hatt-ı Hümayûn tasniflerinde çok sayıda belge bulunmaktadır. Çalışma, bu kaynaklar ve Anadolu-Rumeli coğrafyaları ile sınırlandırılmış, isyan sırasında alınan önlemler bu doğrultuda değerlendirilmiştir. Bu amaçla belgelerden ve literatürden elde edilen veriler, neden sonuç ilişkisi çerçevesinde tarihsel yöntemle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yunan isyanı ile ilgili mevcut çalışmalar, isyan bölgelerindeki olaylar üzerine yoğunlaşmıştır, bu çalışma ise isyanın yayılmadığı bölgelerde alınan güvenlik önlemlerini değerlendirerek farklılık arz etmektedir. Diğer yandan 19. Yüzyıldaki ayrılıkçı hareketler karşısında Osmanlı'nın elindeki toprakları savunma stratejisini -çalışmada kullanılan verilerin yansıttığı kadarıyla- daha iyi anlamaya yardımcı olacağı bakımından araştırmanın, bu alandaki çalışmalara katkı sağladığı düşünülmektedir.

İhtilâl Bölgelerinde Osmanlı'nın Genel Tutumu

1821 yılı başlarında ortaya çıkan isyan, başta Mora ve çevresi olmak üzere Rum nüfusun diğer etnik unsurlara oranla daha fazla olduğu birçok bölgeyi etkisi altına almıştı. Eylemler ilk olarak Ege'de kendini göstermişti. Mora'nın ardından Eğriboz (Euboa-Euripus) daha sonra da Çamlıca (Hydra), Suluca (Spetsa) ve ardından da İpsara (Psara) adaları isyana katılmışlardı (Sonyel, 1998, s.112). Böylece adalıların büyük gemileri isyanda kullanılmaya başlanmıştı. Bu gemiler korsan şekline girerek Akdeniz'in güvenliğini sarsacak eylemlere başlamışlardı (Fahrettin-Seyfi, 1934, s.12). *Âsi gemileri*, bütün devletlerin bayraklarını asıp "*Akdeniz*"de (Ege denizi) rahatlıkla dolaşıyorlardı.⁶ Karşılıklarına çıkan Müslüman gemilerine zarar veriyorlardı. Ayvalık, Yunda (Cunda) adası, Sisam (Samos) adası reâyâsı da izbanditlerle⁷birlikte hareket ederek, *Akdeniz*'in güvenliğini tehdit etmekteydi.⁸ İzbanditler Ege denizinde gittikçe daha sık görünmeye başlamıştı. Martiko⁹, kayak, karaka¹⁰, tırhan-

man analizi; mevcut kayıt ya da belgelerin, veri kaynağı olarak, sistemli bir şekilde incelenmesidir (Duverger, 2006: 103-106; Best, 1959: 118). Bu tekniğe göre tarihi olaylar hakkında doğru bilgi edinmek ancak o dönemden kalan ve olaya tanıklık edebilecek belge ve bulguların değerlendirilmesi ile mümkündür. Dolayısıyla bu yöntem, hemen her tarih araştırması için kaçınılmaz olan bir veri toplama tekniğidir (Madge,1965:75). Kimi dönemlerde belgesel gözlem tekniği arka plana atılmış olsa da (Forster, 1994), başta tarih ve arkeoloji olmak üzere sosyal bilimlerin vazgeçilmez araştırma tekniklerindedir.

6 BOA. HAT., NO: 40614, 23 Şa'bân 1236 (M. 26 Mayıs 1821).

7 İzbandid: yaygın olarak Rum deniz eşkiyası anlamında kullanılan kelime, İtalyanca "Sbandato"dan gelmiştir ve haydut, eşkiya korsan (deniz haydutu) anlamlarını taşımakla birlikte esas olarak eşkiya olarak nitelendirilip deniz haydutları için ekseriyetle de Ege denizinde adalarla kıyıları arasında faaliyet gösteren Rum deniz haydutları için kullanılırdı (Özdemir, 2004: 71; Kayhan, 1996: 9;TDK Genel Türkçe Sözlük, t.y). Özdemir, (2004: 71-72, dipnot 52) bu terimin çoğunlukla Rumlar için kullanıldığını belirtmekle beraber Müslümanlar için de kullanıldığını tespit etmiştir.

8 BOA. Cev. Dah., No: 6671, Gurre-i Ramâzân 1236 (M. 2 Haziran 1821).

9 Martika: bir tür balıkçı teknesi. bkz. (Kehane-Tietze, 1988, madde 400, s. 295

10 Karaka: Barça da denmektedir. .altı düz iki ve üç direkli yelkenli savaş gemisidir. 16. yüzyıldan sonra nakli-yede kullanıldığı bilinir. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Bostan, 2005, s.274)

dil, işkampoye¹¹ gibi hafif ve hızlı hareket eden gemilerle *Akdeniz*'de dolaşıp duruyorlar, adalardaki, Anadolu ve Rumeli sahillerindeki köy ve kasabaları basmak üzere tetikte bekliyorlardı.¹² Açıkçası dolaştıkları yerlerdeki Rum reâyâdan da destek görüyorlardı. Ayvalık, Sisam ve Yunda adalarında olduğu gibi izbandidlerin saldırdıkları sahil bölgelerindeki Rumlarla birleşmeleri onları güçlendiriyordu.¹³ *Akdeniz*'i mesken tutan izbandid eşkıyaları rast geldikleri yerleri ve kayıkları ele geçiriyorlardı.¹⁴

Tarihi belli olmayan ancak ayaklanmanın ilk aylarına ait olduğunu tahmin ettiğimiz bir belgeden anlaşıldığı üzere; Bâb-ı Âlî'de toplanan Encümen-i Şurâda bu ayaklanma, *izbandid saldırıları* olarak nitelenmiş ve bunların asıl amaçlarının Mora ve Girit adası gibi büyük bir yerde toplanarak oraya yerleşip orada barınmak olarak açıklanmıştı.¹⁵ Osmanlı Devlet ricâli, ilkin *fesâd ve ihânet* olarak nitelendiği bu hareketi ayrılmış bir eylem olarak görmese de "Rum tâifesi"nin bu düşüncesinin gün geçtikçe güçlendiğinin farkındaydı.¹⁶ Nitekim ayaklanmanın başlamasından birkaç ay sonrasına tekâbül eden belgelerden anlaşıldığı üzere yönetim, Rum Milletinin devlete ihanet ettiğini ve bu düşünce çerçevesinde güç birliği içerisine girdiğini anlamıştı.¹⁷ Bu aşamada Osmanlı, bağımsızlık mücadelesinin henüz farkında değildi. Endişe duyulan esas durum ise bunun bir kargaşa ortamı yarattığı ve kargaşanın şimdiden birçok bölgeye sirâyet etmiş olmasıydı.¹⁸

İlerleyen günlerde beklenenin aksine, Rumlar pek çok bölgede harekete geçmiş ve Müslümanlara dahi saldırmaya başlamıştı. Padişah II. Mahmut, kendi yazısıyla kaleme aldığı bir fermânda (1823-1824): "... bundan sonra hiç birinden [Rumlar]emniyyet câ'iz olmayıp, itâ'at dâhi me'mûl değil, hemân takrîrin mücebince ifâte-yi dikkat itmeyüb icrâsına müsâda'ât eylesesun..."¹⁹ buyuruyordu. Buna göre padişah; her tarafta eyleme geçen Rumların tavırlarının ve niyetlerinin ortaya çıkmış olması dolayısıyla bundan sonra hiç birine güvenilmeyeceğine ve onları tekrar itaat altına almak için çaba göstermenin anlamı olmadığını kanaat getirmişti.

Sonraki aylarda da bu tutum devam etmişti. Olaylar, Osmanlı ile teb'ası arasındaki iç isyan mücadelelerinden öte iki düşman devletin çatışmaları haline dönüşmüştü. Asilerle Osmanlı askerlerinin çarpışmaları savaş meydanlarını aratmamaktaydı. Örneğin 1821-1828 yılları arasında iki kez ayaklanan Sakız adasındaki muharebelerde asi Rumlarla Osmanlı askerinin kıran kırana

11 İşkampoye: Kürekli gemiler sınıfındandır ve haberci gemisi olarak da kullanılır. ayrıntılı bilgi için bkz. (Bostan, 2005, s. 247)

12 BOA. HAT., NO: 40263, 25 safer 1238 (M. 11 Kasım 1822); BOA. Cev. Dah., No:2404, Evâhir-i Şevvâl 1236 (M. 22-31 Temmuz 1821).

13 BOA. HAT., NO: 38031, (Tarih yok); BOA. HAT., NO: 40156, 1240 (M. 1824-1825).

14 BOA. HAT., NO: 40188, 1243 (M. 1827-1828); NO: 32459, 1242 (M. 1826-1827); NO: 40417, 19 Şa'bân 1237 (M. 11 Mayıs 1822). Ayrıca izbandidler, buradan geçip hacca gitmekte olan gemilerin güvenliğini de tehdit ediyorlardı(Sonyel, 1998, s.112). Bunun yanı sıra Osmanlı'ya ait tüccar gemilerinin de Ege denizindeki güvenliği tehdit altındaydı. Buradan geçen birçok tüccar gemisi korsan saldırılarıyla yağmalanmıştı. BOA. HAT., NO: 32459, 1242 (M. 1826-1827).

15 BOA. HAT., NO: 38031, (Tarih yok)

16 BOA. Cev. Dah., No: 6901, Evâhir-i Şa'bân 1236 (M. 24 Mayıs- 2 Haziran 1821).

17 BOA. Cev. Dah., No: 6901, Evâhir-i Şa'bân 1236 (M. 24 Mayıs- 2 Haziran 1821). No: 6671, Gurre-i Ramâzân 1236 (2 Haziran 1821).

18 BOA. Cev. Dah., No: 6671, Gurre-i Ramâzân 1236 (2 Haziran 1821).

19 BOA. HAT., NO: 39235, 1238 (1822-1823).

çarpışması, izbandid teknelerinin adayı kuşatmaları, kaleyi abluka altına almaları, kuşatmayı kıran askerlerin muharebe sonrası yerli halkı esir almaları ve mallarını ganimet olarak değerlendirmesi iki ülke arasındaki savaşı anımsatmaktaydı.²⁰

İsyân büyüdükçe, Der-sa’âdet’te Rum milletinin hiç birine güvenilmeyeceğine ve yeniden itaat altına alınamayacaklarına olan inanç iyice artmıştı.²¹ Olayların gittikçe şiddetlenmesi İstanbul’da sınırların gerilmesine neden olmaktaydı. Rumları vazgeçirmek için daha başka çözüm yolları da aranmaktaydı. Örneğin isyana katılan adalarda, Rum milletinin ileri gelenleri arasından rehinelere alınmasına karar verilmişti. Bu karar üzerine Metropolit veya diğer toplum önderlerinin mevki ve görevine bakılmaksızın yakalanıp İstanbul’a getirilmesi ve bostancıbaşı gibi güvenlik amirlerinin gözetiminde alıkonulması emrediliyordu.²² Aynı dönemde gerçekleşen bir başka uygulama da ta’yîn ve atamaların durdurulması idi. Ülkedeki kargaşa ortamı nedeniyle Rum teb’aya ilişkin tüm atama ve ta’yînlerin durdurulması kararı alındı.²³ Yapılan uygulamalardan biri de “müsâdere” cezası idi. İsyana katılan Rumların mallarına el konuluyordu.²⁴ Bunun yanı sıra isyancıların -belgenin dili ile- “fesad”a, devam etmeleri nedeniyle taşradaki ve İstanbul’daki Rumların bürokratik işlerini bekletme kararı alınmıştı.²⁵ Bundan böyle Rum tâifesinin “işleri görülmeyecekti”.

Devletin, isyan karşısındaki tutumu sadece Rum reâyâyâya yönelik değildi. İhtilâlin bastırılması için yeterli çaba göstermeyen devlet görevlileri de cezalandırılmaktaydı. Örneğin Karaburun ve Sakız adası önünde gerçekleşen muharebede, yardıma gelmeyen kaptanların cezalandırılması istenmişti. Bunun üzerine muharebe sırasında gemi ve tayfası ile savaşa katılmayan Salim Kaptan idam edilmişti.²⁶

Osmanlı, gün geçtikçe büyüyen olaylar karşısında isyan bölgelerine Anadolu’dan yardım sevk edilmesi için gerekli hazırlıkların yapılması konusunda birçok emir çıkardı.²⁷ Çok geçmeden Anadolu ve Rumeli’nin iç bölgelerinden isyan tehdidi altındaki bölgelere asker ve yiyecek sevkîyatı başlatıldı.²⁸ En çetin mücadelelerin Ege’de olması dolayısıyla izbandid saldırılarına karşı koymak ve

20 Ayrıntılar için Bkz. (Yaşar, 2004, ss.42-99). Adı geçen tezin kitap olarak yayınlanmış hali için bkz. (Yaşar, 2005, ss.39-81).

21 BOA. HAT., NO: 39087, 1237 (M.1821- 1822); NO: 40342 A (Tarih yok)

22 BOA. HAT., NO: 38031, (Tarih yok).

23 Ta’yîn ve atamaların durdurulması kararı, isyanla ilişkisi olsun olmasın bütün Rumları bağlıyordu.BOA. HAT., NO: 38031, (Tarih yok).

24 İsyân sırasında müsâdere cezası ve Girirteki uygulamaları için bkz. (Adıyeye A.N, Adıyeye N, 2011, ss.137-168). İzmir, Kuşadası, Ayvalık’taki uygulamalar için bkz (Kütükoğlu, 1986, ss.143-145).

25 BOA. HAT., NO: 38031, (Tarih yok).

26 İsyânın en alevli bölgesi olan Mora’nın valisi, içinde bulunulan durumun daha da kötüye gittiğini, asilerin Mora’da yapmadıkları taşkınlık kalmadığını öne sürerek bu tür cezalandırmaların hem işi gevşek tutan memurlara hem de asilere ders olacağı inancındaydı. Bundan sonra da bu tür cezaların olayların önlenmesi açısından yararlı olacağını, böylece ihanete cesaret edilmemesi için Sakız’daki bu idamın diğerlerine örnek olması açısından doğru bir karar olduğunu savunmakta ve asilerin korkutulmaya ve cezalandırılmaya “lâyık” olduğunu belirtmekteydi. BOA. HAT., NO: 40104 A, 13 safer 1240 (M.7 Ekim 1823)

27 BOA. Cev. Dah., No: 4912, Evâ’il-i Cemâziye’l-âhir 1238 (M. 13 - 22 Şubat 1823); No: 4008, Evâsıt-ı Receb 1236 (M. 14-23 Nisan 1821); No: 6671, Gurre-i Ramâzân 1236 (2 Haziran 1821); BOA. HAT., NO: 40342 B, 5 Şa’bân 1237 (M. 27 Nisan 1822).

28 BOA. HAT., NO: 40342 B, 5 Şa’bân 1237 (M. 27 Nisan 1822); NO: 38971, 1238 (M. 1822-1823); NO: 40089, 3 Şa’bân 1243 (M. 19 Şubat 1828); NO: 38977 B, 27 Ramazân 1237 (17 Haziran 1822); NO: 40236, 15 Cemâziye’l- evvel 1243 (M. Aralık 1827); NO: 40548, 21 Muharrem 1237 (M.18 Ekim 1821).

ayaklanma bölgelerine yardım ulaştırabilmek için en etkili yol donanma göndermekti. Bu nedenle isyanın yayıldığı bölgelere acilen donanma gönderilmesi kararlaştırılmıştı.²⁹ Ege'nin güvenliğini tehdit eden eşkiyalara karşı koymak üzere gönderilen donanma gemileri isyanın başlamasından bir kaç ay içinde yola çıkmış ve kısa sürede izbandidleri etkisiz hale getirmişti. Böylece izbandidler, Anadolu ve Rumeli sahilinden uzaklaştırılmıştı.³⁰ Ancak donanma gücü isyancıları ilk seferde tamamen sindirememişti. İsyanın ana bölgesi olan Mora ve bazı adalardaki halk donanma gemileri uzaklaşınca ilk fırsatta tekrar bir araya gelip yeniden isyana katılıyordu.³¹

Görüldüğü gibi Osmanlı Devleti, ayaklanma başlar başlamaz, olayları bastırmaya yönelik bir siyaset izlemiş, âsâyişsizliklerin son bulması için isyan bölgelerinde birtakım tedbirler almıştı. Osmanlı, merkezi otoriteye karşı gelen unsurun, sindirilerek isyanlara son verileceği inancı içindeydi. Ancak bu isyanların bağımsızlık istekleri barındıran geniş çaplı bir harekete dönüşeceğini öngörememişti.

İhtilâlin karşısında Anadolu ve Rumeli'deki Tedâbîr-i Osmâniyye

İhtilâlin yayılma bölgesi önceleri Mora ve çevresi, adalar ve kıyı şeridi idi, fakat bir süre sonra Anadolu ve Rumeli topraklarında da aynı tehdit görülmeye başlandı. Bu durumda isyan bölgelerinin yanısıra bu iki bölgenin güvenliğini sağlamaya yönelik girişimlerde bulunulmuştu. Merkezden Avlonya (Arnavutluk) Sancağı'na gönderilen bir yazıda; Rumların "*milletçe ittîfâk ve ittîhât iderek itmedikleri hıyânet ve mel'ânet kalma[dığı]*", bunların denizde ve karada her tarafı yakıp yıkmaya başladığı belirtilerek ayaklanmaların tüm çabalara rağmen hala yatıştırılmadığından yakınılmaktaydı.³² İsyancılar, Anadolu ve Rumeli'deki reâyâyı ayaklanmaya katılmaları için ikna etmeye çalışıyorlardı. İsyana katılmamış olanları etkilemek amacıyla *kağıdılar* (bildiriler) dağıtarak "ihtilâl" düşüncesini yaymayı amaçlıyorlardı. Bildiriler, halkı ikna edebilecek kişilere verilmişti.³³ Bu kişiler isyanın reâyâyâ duyurulması ile görevlendirilmiş gönüllülerdi. Rumeli ve Anadolu'nun Rum nüfuslu bölgelerinde bu tarz tehditler devam ediyordu.

Hareketli bölgelere yakın olan Şarköy, Tekfurdağı, Malkara gibi kazalar, Nisan 1821'de merkeze, çevredeki Rum reâyânın tehdidi altında olduklarını bildirmişlerdi.³⁴ Olaylar, Anadolu'da isyan bölgelerine yakınlığı itibarıyla Ayvalık ve Bodrum gibi sahil kentlerini içine almıştı (Arıkan, 1988, s.587vd, Özdemir, Doğan, 2014). Birçok bölgede isyan yatıştırılmaya çalışılsa da Rumlar, isyanda ısrar etmekte ve isyanın bastırıldığı bölgelerde yeniden ayaklanmakta idiler.³⁵

29 BOA. HAT., NO: 40089, 3 Şa'bân 1243 (M. 19 Şubat 1828); NO: 38768, 1 Rebî'ü'l-evvel 1238 (M. 16 Kasım 1822).

30 BOA. HAT., NO: 40614, 23 Şa'bân 1236 (M. 26 Mayıs 1821).

31 Donanma gücünün müdahalesi konusunda dikkat çeken bir diğer tespit ise; donanmanın, güzergâhı üzerinde isyanın sızdığı diğer bölgelere de uğradığıdır. Hatta kimi zaman isyanın yeni sirâyet ettiği bu bölgelere müdahale için güzergâh değiştirmiştir. Örneğin, ihtilâli bastırmak amacıyla Mora'ya hareket eden donanma, Sakız ve Midilli gibi Anadolu kıyılarını tehdit eden bölgelerde ihtilâlin başladığı haberi üzerine güzergâhını bu adalara doğru değiştirmişti. Donanmanın Sakız ve Midilli'ye öncelik vermesinin nedeni; Anadolu kıyılarına yakınlığı sebebiyle buralardaki isyanların Anadolu'yu da etkisi altına alma olasılığıdır. Bu tür yerlere erken müdahale ederek ihtilâlin Anadolu'nun güvenliğini sarsacak şekilde gelişmesine engel olunmaya çalışılmıştı. BOA. HAT., NO: 40417, 19 Şa'bân 1237 (M. 11 Mayıs 1822); NO: 38925, 11 Rebî'ü'l-âhîr 1243 (M. 1 Kasım 1827).

32 BOA. Cev. Dah., No: 4912, Evâ'il-i Cemâziye'l-âhîr 1238 (M. 13 - 22 Şubat 1823).

33 BOA. Cev. Dah., No: 4010, Evâsıt-i Receb 1236 (M. 14 -23 Nisan 1821).

34 BOA. Cev. Dah., No: 4010, Evâsıt-i Receb 1236 (M. 14 -23 Nisan 1821).

35 BOA. Cev. Dah., No: 4912, Evâ'il-i Cemâziye'l-âhîr 1238 (M. 13 - 22 Şubat 1823); BOA. HAT., NO: 40417,

Başlangıçta sadece Rumeli'deki ve isyan bölgelerindeki olayların son bulması için yöneticilere emirler gönderilerek tedbirler alınmaya çalışılmış idi. Anadolu ilk zamanlar tehdit altında görülmediğinden burada herhangi bir düzenleme yapılmamıştı. Fakat bir iki yıl içinde Anadolu'daki yerlere de bir dizi önlem alınması hususunda emirler gönderilmeye başlandı. Bu emirler çerçevesinde Anadolu'da da bazı önlemler alınması zorunlu hale gelmişti. Anadolu'ya gönderilen fermanlarda; Yunan isyanı nedeniyle Anadolu'daki tüm görevlilerin gerekli önlemleri almaları ve buldukları yerlerin korunmasına daha özen göstermeleri istenmişti.³⁶

İhtilâl, yavaş yavaş tüm reâyâyî etkiliyordu.³⁷ Açıkça görülmüştü ki *fesâd* diye nitelenen olaylar tüm Rumlara yayılıyordu ve Rum halkı bu harekete destek vermekte çekimser kalmıyordu. Taşradan (Varna, Sakız, Çeşme, Şarköy, Malkara, Tekfurdağı, Hacıoğlupazarı) merkeze gelen yazılarda; birçok bölgedeki Rumların artık harekete geçmiş oldukları ve Müslümanlara da saldırmaya başladıkları³⁸ haberleri geliyordu.

Gittikçe büyüyen ve iç sorun olmaktan çıkan isyanın, Rumeli ve Anadolu'yu içine alması durumunda, Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasal, idarî, sosyal yapısı derinden etkilenebilir, siyasal otoriteyi sarsacak önemli sonuçlar doğurabilirdi. Bununla birlikte Anadolu ve Rumeli'de hatırı sayılır oranda Rum nüfus vardı, bunların ayaklanmaya dâhil olmaları Osmanlı'yı hayli güç bir duruma sokabilirdi. Ayrıca Anadolu ve Rumeli toprakları imparatorluk merkezini koruyan doğal bir surdu. Ayaklanmanın Rumeli ve Anadolu'ya yayılması, İstanbul'u ayaklanma ile burun buruna getirebilirdi. Var olan sosyal, siyasal ve idarî yapının daha fazla zarar görmemesi, ayaklanmanın daha ciddi boyutlara taşınmaması ve de devlet merkezinin güvenliği için bu bölgelerin korunması gerekmektedir. Bu nedenle, isyan bu bölgeleri tam anlamı ile etkisi altına almamış olsa da, buralarda sıkı tedbirlerin alındığı görülmektedir. Bu tedbirleri üç başlık altında sınıflandırdık:

1. İhtilâlin tehdit ettiği Anadolu ve Rumeli'nin doğu, batı, orta kesimlerini *içine alan bir sınırın* belirlenmesi ve bu sınırlar içinde kalan yerlerin korunması
2. Buralardaki reâyâdan silah toplanması
3. Anadolu ve Rumeli'ye geliş gidişlerde tezkire alınması mecburiyeti

1- İhtilâlin Tehdit Ettiği Anadolu ve Rumeli'yi İçine Alan Bir Sınırın Belirlenmesi ve Bu Sınırlar İçinde Kalan Yerlerin Korunması

İsyanların uzaması üzerine Osmanlı, Anadolu ve Rumeli'ye isyanın sirâyet etmesini engellemek maksadıyla önlem alma kararı aldı. Bunun için ilk olarak bu iki bölgenin tehdit altındaki yerlerini kapsayan bir sınır belirlendi. Buna göre:³⁹ Istranca'dan (Kuzey Rumeli) Kandiye'ye (Girit) kadarki

19 Şa'bân 1237 (M. 11 Mayıs 1822)

36 BOA. Cev. Dah., No: 6671, Gurre-i Ramâzân 1236 (2 Haziran 1821).

37 BOA. HAT., NO: 40614, 23 Şa'bân 1236 (M. 26 Mayıs 1821).

38 BOA. Cev. Dah., No: 6671, Gurre-i Ramâzân 1236 (M. 2 Haziran 1821); 4010, Evâsıt-i Receb 1236 (M. 14 -23 Nisan 1821); 4912, Evâ'il-i Cemâziye'l-âhir 1238 (M. 13 - 22 Şubat 1823); 2373,16 Cemâziye'l-âhir 1237 (M. 10 Ocak 1822); BOA. HAT. No: 38998, 10 Şa'bân 1237 (M. 2 Mayıs 1821); 4010, Evâsıt-i Receb 1236 (M. 14 -23 Nisan 1821); 40263, 25 Safer 1238 (M. 11 Kasım 1822).

39 "...hiyânetde merhale tahkik idenler bilâ-âmân icrâ-yı cezâ kılınmakta olub Istranca'dan Kandiye'ye varınca sevâhilde ve yemin ve yesârında ve yolu havâlesinde olan" BOA. Cev. Dah., No: 6901, Evâhir-i Şa'bân 1236 (M. 24 Mayıs- 2 Haziran 1821).

sahil şeridi ve çevresi savunmada ve korunmada birinci derece önemli bölgeler olarak belirlenmişti. Buralarda ortaya çıkabilecek en ufak bir âşâyışsızlık derhal cezalandırılacaktı. İsyanın ilk günlerinde (Mayıs-Haziran 1821) merkezden bu sınırlar içindeki yöneticilere; olası isyanlar karşısında bölgelerini muhafaza etmeleri ve bu konuda gerekli önlemleri almaları, ma'iyetlerindeki tüm görevlileri uyarmaları konularında tembihatnâmeler gönderilmişti. Ayrıca belirlenen sahil şeridindeki tüm reâyâyı *taht-ı rabt* altında tutarak bir taraflara gitmelerine, fesada katılmalarına ve isyana teşebbüs etmelerine engel olmaları istenmişti.⁴⁰ Bunun yanı sıra bir de Rum reâyâ içinden birtakım rehineler aracılığıyla buradaki Rum halkın isyana dahil olmasına engel olunmaya çalışılmışti. Buna göre; Rum reâyâ içindeki “*mu'teber kesim*” gözetim altında tutuluyordu ve bunların buldukları yerden ayrılmaları yasaklanmışti. Yetkililer, mu'teberlerin göz hapsine alınmaları, şehirlerinden ayrılmamaları veya kaçırılmamaları konularında gerekli tedbiri almakla görevlendirilmişlerdi.⁴¹ Istranca-Kandiye arası sınırları içinde uygulanan bir nevi olağanüstü hal ilanı sayılabilecek bütün bu tedbirlerle hem bölge halkının isyana teşebbüsünün hem de isyanın bölgeye sirâyet etmesinin önüne geçilmesi amaçlanmışti. Anadolu ve Rumeli'nin güvenliği için belirlenen bu sınır (Istranca-Kandiye ve çevresi) isyancı-Osmanlı çatışmalarının gittikçe kızışması üzerine birkaç ay içinde daha da genişletilmişti. Yeni sınırlar:

- Anadolu⁴²
- Rumeli⁴³
- İstanbul⁴⁴

şeklinde ayrı ayrı belirtilmişti.

Anadolu ve Rumeli'deki Güvenlik önlemleri için belirlenen sınırlar, sağ kol, sol kol, orta kol şeklinde tanımlanmışti. Bu tanımlama Osmanlı yol sistemine göre yapılmıştir⁴⁵. Buna göre Anadolu ve Rumeli'nin doğu, batı ve iç kesimlerinin büyük bölümünü içeren bir sınır belirlenmişti. Merkez'den Edirne Mütesellimine gönderilmiş Kasım 1821 tarihli bir hükümde bu sınırlar; Anadolu ve Rumeli'nin sağ, sol, orta kolları şeklinde belirtilmişti. Bu yazının birer nüshalarının bu sınırlar içindeki diğer görevlilere de gönderildiği belirtilmişti.⁴⁶ Bu yeni sınırlarla birlikte Ege sahiline ek

40 BOA. Cev. Dah., No: 6901, Evâhir-i Şa'bân 1236 (M. 24 Mayıs- 2 Haziran 1821).

41 BOA. Cev. Dah., No: 6901, Evâhir-i Şa'bân 1236 (M. 24 Mayıs- 2 Haziran 1821). Bu tedbir Yunan isyanı sırasında birçok yerde rastlanan bir uygulamaydı Sakız Adasındaki örnekleri için bkz. (Yaşar, 2005, ss. 212-218)

42 “*Anadolunun sol kolu yemîn ve yesârıyla nihâyetine varınca Anadolu'nun Orta kolu yemîn ve yesârıyla nihâyetine varınca Anadolu'nun sağ kolu yemîn ve yesârıyla nihâyetine varınca*”. BOA. Cev. Dah., No: 3593, Evâsıt-ı Safer 1237 (M. 7-16 kasım 1821).

43 “*Rum ili'nin sağ kolu yemîn ve yesârıyla nihâyetine varınca Rum ili'nin sol kolu yemîn ve yesârıyla nihâyetine varınca Rum ili'nin orta kolu yemîn ve yesârıyla nihâyetine varınca*” . BOA. Cev. Dah., No: 3593, Evâsıt-ı Safer 1237 (M. 7-16 kasım 1821).

44 BOA. Cev. Dah., No: 3593, Evâsıt-ı Safer 1237 (M. 7-16 kasım 1821).

45 Osmanlı, gerek Anadolu gerekse Rumeli coğrafyalarını üç kola ayırarak sınıflandırmışti. **Anadolu'nun sağ kolu:** Üsküdar-Eskişehir-Akşehir-Konya-Adana-Antakya ve Haleb'e; **Orta kolu:** Üsküdar-Gebze-İznik-Sapanca-Geyve-Hendek-Ayaş-DüzceBolu-Hacıhamza-Merzifon-Amasya-Turhal-Tokat-Sivas-Malatya ve Diyarbakir'e; **Sol kolu ise:** Üsküdar'dan Merzifon'a kadarki alanda orta kolu takip ederek buradan Karahisar-ı Şarki-Bayburd-Tercan-Erzurum ve Kars'a gitmekteydi. **Rumeli'de ise sağ kol:** İstanbul-Kırkırelleli-Aydos-Prevadi-Babadağ-İsakçı-Akkerman ve Özi'ye; **Orta kol:** İstanbul-Silivri-Çorlu-Edirne-Filiba-Sofya ve Belgrad'a; **Sol kol ise:** İstanbul-Silivri-Tekirdağ -Gelibolu-Keşan-Gümölcine-Selanik-Yenişehir'e gitmekteydi. (Halaçoğlu, 1981, s.123 dipnot 1; Armağan, 2000, ss.73-74).

46 BOA. Cev. Dah., No: 3593, Evâsıt-ı Safer 1237 (M. 7-16 kasım 1821)

olarak Anadolu’nun ve Rumeli’nin hemen hemen tamamı ile İstanbul’un da koruma altına alınmasına karar verilmişti. Koruma altına alınan yerlerdeki “*vüzerâ mürmîrân kuzzât nüvvâb mütesellim ayân zâbitân vücûh-ı âhâli ve diğêr iş erleri*” gibi büyük küçük tüm görevlilere buldukları yerlerin güvenliğini korumak için ellerinden geleni yapmaları, buradaki reâyâyâ dikkat etmeleri, merkezden gönderilecek emirlerin uygulanmasında gerekli titizliği göstermeleri emredilmişti. Bölgelerinin savunması için yeterli tedbirleri almaları konularında uyarılmışlardı.⁴⁷ Bu uyarılarda, isyancılara yapılacak muamelelerde kanuna göre hareket edilmesi de özellikle belirtilmekteydi. Bu amaçla Anadolu ve Rumeli’deki görevlilere Haziran 1821’de; “*vüzerâ-yı ‘izâm ve mürmîrân-ı kirâm ve zâbitân ve bi’l-cümle ehl-i îmâna isâ’et olunarak her nerede bunların isyâna cesâret ederi olur ise muktezâ-yı şerîyat garrâ-yı nebeviyye üzere harekete ibtidâr kılınması husûsunda irâde-i seniyye-i fâcdârâne*” gönderilmişti.⁴⁸ İlgili görevlilere emredilen uygulamalar dışında tehdit altında bulunan bölgelerin savunması güçlendirilmeye çalışılmıştı. Rumeli’deki Rum nüfusun yoğun olduğu yerler, “ihtilâlâ” coğrafi yakınlığı nedeniyle küçük kıpırdamalar göstermekteydi. Bu durumda devlet, özellikle bu bölgede âsâyışsizliğe neden olacak her türlü tehlikeyi önleme girişimleri başlatmıştı. Örneğin Varna hâkimi, ayânı, zâbitânı ve diğêr görevlilerine gönderilen fermana (Haziran 1821); isyan dolayısıyla şehirde derhal bir meclis toplanması istenmekteydi. Civardaki kadı, nâib, zâbit, ayân, vücûh-ı memleket ve tüm görevlilerin muhafazaya hazır olmaları ve olası saldırılara karşı gerekli hazırlıkları yapmak için işbirliğinde bulunmaları yazıyla bildirilmişti.⁴⁹ Belgede, asıl dikkat çeken ise âsi Rumların statüleri konusundaki vurgu idi. Belgede; Rum tâifenin “harbî” statüde olduğu belirtilmişti ve bunun tüm bölgelere ve görevlilere duyurulması ve herkesin bu durumdan haberdar edilmesi emredilmişti.⁵⁰ Buna göre; isyana kalkışan Rum tâife ile *mukâtele ve muhârebe* kaçınılmazdı. Belgede, bunlar hakkında *harbî* hükümler verilmesi kararlaştırılmıştı.⁵¹ Bu karar, çıkarılan fetvâlarla desteklenmişti. 1821 ve 1823 yıllarına ait iki ayrı belgede, bu konuda yayınlanmış fetvâyâ gönderme yapılarak; isyan eden Rumların esir edilebileceğinin, emlâk ve eşyalarının ganimet olarak alınabileceğinin kabul edildiği belirtilmiştir.⁵² “*...tâ’ife-i me’sûmîn ile mukâtele ve muhârebe olunub emvâlleri ganîmet ve nisvân ve sıbyânları sa’y ve istirkâk olunması şer’an câiz olur mu El-cevâb olur deyu kitâb-ı fikhîyye-i mu’teberâtan fetvâ-yı şerîfe virülüüb*” isyan eden reâyâyâ karşı mücadeleye hukuken de izin verilmişti.⁵³ Bu durum Osmanlı’nın kendi teb’asından bir unsurla savaşı alenen meşrulaştırması olarak görülebilir. Buna göre isyana kalkışan Rumlar hukuken *zımmî* statüden çıkmış oluyorlardı. Nitekim isyanın bastırılmaması üzerine 1823 yılında Avlonya Sancağındaki kazaların nâib, kadı, zâbit ve diğêr beylerine gönderilen bir hükümde; Yanya, Edirne, Avlonya Sancaklarındaki Rum reâyânın ayaklanma girişimleri nedeniyle eli silah tutan tüm Müslümanların gaza ve cihada çağrıldığı görülmektedir.⁵⁴

47 BOA. Cev. Dah., No: 3593, Evâsıt-ı Safer 1237 (M. 7-16 kasım 1821).

48 BOA. Cev. Dah., No: 6671, Gurre-i Ramâzân 1236 (M. 2 Haziran 1821).

49 Varna çevresindeki köy ve kasabalarda Rum teb’a kontrol altında tutulmaya çalışılmaktaydı. Bunlar isyana cesaret edecek olurlarsa her türlü askerî önlem alınmıştı ve tüm görevliler muhafaza için hazır beklemekteydi. BOA. Cev. Dah., No: 6671, Gurre-i Ramâzân 1236 (2 Haziran 1821).

50 BOA. Cev. Dah., No: 6671, Gurre-i Ramâzân 1236 (2 Haziran 1821).

51 BOA. Cev. Dah., No: 6671

52 BOA. Cev. Dah., No: 4912, Evâ’il-i Cemâziye’l-âhir 1238 (M. 13 - 22 Şubat 1823); No: 6671, Gurre-i Ramâzân 1236 (2 Haziran 1821).

53 BOA. Cev. Dah., No: 6671,.

54 Bu civardaki diğêr bölgelerdeki kadı nâib, zâbit, ekabir ve diğêr görevlilere halktan asker toplamları için

İşyanın ilk yılından itibaren özellikle Rumeli'deki yöneticiler reâyâyâya sahip olmaları konusunda uyarılıyorlardı. Bu nedenle Tuna boyundaki bölgelere tedbirli olunması için merkezden yazılar gönderilmişti (1821) ve Varna'da olduğu gibi Rum reâyânının daha yoğun olduğu yerlerdeki görevlilere güvenlik için gerekli tedbirleri almaları emredilmişti.⁵⁵ Rum milletinin sayısal çoğunlukta olduğu bölgelerdekilerin, isyancılarla -Osmanlı'nın tâbiriyle "ihtilâlcî"lerle- işbirliği içerisine girme veya topyekûn isyan etme olasılıkları daha yüksek olduğundan buraların korunması öncelik taşıyordu.

Örneğin 1821'de Şarköy (Tekirdağ) kazası naibine ve diğer yetkililere gönderilen bir belgede belirtildiği üzere burada Müslüman nüfus sadece 200 civarındayken Rum nüfus 10.000'den fazlaydı. Bununla birlikte Şarköy Rumlarının çoğunun ticaret nedeniyle Eflak Boğdan tarafına gidip-gelmiş olmaları dolayısıyla isyancı fikirlerden etkilenmiş olduklarından şüphelenilmekteydi. Bu nedenle bu bölgede de isyan çıkması ihtimal dâhilindeydi ve buradaki ayân, mütesellim, kâdı zâbit ve diğer görevliler sık sık merkez tarafından dikkatli olmaları konusunda uyarılmaktaydı.⁵⁶

Şarköy gibi Rum nüfusun çoğunlukta olduğu İnoz (İos), Avlonya (Vlorë), Karlili, Yenişehir, Batı Anadolu sahili ve Ege adalarında her an savaşa hazır birlikler bulundurulmaktaydı.⁵⁷ Bu şehirlerin ayân ve voyvodalarının kendi himâyelerinde 100-200 kişilik sekbân asker bulundurduğu öğrenilmişti. Bu durum, çevredeki Müslümanlar için endişe yaratıyordu. Örneğin Şarköy'ün komşu kazaları olan Malkara ve Tekfurdağı'nın ileri gelenleri bu korku içerisindediler. Buradaki görevliler, merkeze Şarköy'deki Rum nüfusun her an ayaklanabilecekleri olasılığı nedeniyle huzursuz olduklarını, ayân ve voyvoda ma'iyetindeki askerlerin kendilerine saldırabileceklerinden korktuklarını bildirmişti.⁵⁸ Bunun üzerine isyanın sirâyet etme olasılığı yüksek olan bölgelere gerektiğinde asker sevkiyâtı yapılabilmesi için, bu bölgelerin yakınlarındaki yerlerde asker bulundurulması kararlaştırılmıştı.⁵⁹ Böylece isyanı bastırmak için gerekli yardım buralarda hazır bekletilen birliklerce sağlanarak hem buraların güvenliği sağlanmış olacak hem de olası bir ayaklanmada askerî birliklerin gönderilmesinde vakit kazanılmış olacaktı. Nitekim 1823'te Avlonya, Karlili ve Yenişehir'deki Rumlar harekete geçtiğinde bu bölgelere yakın çevrelerden asker silah ve yiyecek yardımı gönderilmesi emredilmişti.⁶⁰

Çevre yerleşimlerden gelen yardımlar, ayaklanmaların büyümesini engellemek için önemli bir adımdı. Örneğin; Ayvalık isyanında çevreden gelen yardımlar can simidi olmuştu. Komşu bölgelerden yardım alındığından ayaklanma, kısa sürede bastırılmıştı. (Arıkan, 1988, s.587). Aynı şekilde Sakız adası da ayaklanma sırasında çevreden gelen asker, mühimmât ve yiyecek yardımı ile savunma hattını güçlü tutmuştu (Yaşar, 2005, ss.116-122).⁶¹ İstanköy (Kütükoğlu, 2003, dipnot 21) Sisam ve

çağrılar yapılmaktaydı. BOA. Cev. Dah., No: 4912, Evâ'il-i Cemâziye'l-âhîr 1238 (M. 13 - 22 Şubat 1823).

55 BOA. Cev. Dah., No: 4008, Evâsıt-ı Receb 1236 (M. 14-23 Nisan 1821).

56 BOA. Cev. Dah., No: 4010, Evâsıt-i Receb 1236 (M. 14 -23 Nisan 1821).

57 BOA. Cev. Dah., No: 4010, Evâsıt-i Receb 1236 (M. 14 -23 Nisan 1821).

58 BOA. Cev. Dah., No: 4010, Evâsıt-i Receb 1236 (M. 14 -23 Nisan 1821).

59 BOA. Cev. Dah., No: 4010, Evâsıt-i Receb 1236 (M. 14 -23 Nisan 1821)..

60 BOA. Cev. Dah., No: 4912, Evâ'il-i Cemâziye'l-âhîr 1238 (M. 13 - 22 Şubat 1823).

61 Örneğin, Rumların adayı kuşatması nedeniyle ihtiyaç duyulan donanmanın gönderilemediği durumlarda Çeşme'nin ve İzmir'in gerekli yardımları ulaştırması için gösterdiği çabalar isyanın bastırılmasında oldukça etkili olmuştu. BOA. HAT., NO: 38977 B, 27 Ramâzân 1237 (17 Haziran 1822); NO: 40236, 15 Cemâziye'l-evvel 1243 (M. Aralık 1827); NO: 40089, 3 Şa'bân 1243 (M. 19 Şubat 1828). Anadolu sahiline yakın adalara ilk anda yardım ulaştırılacak sevkiyât merkezlerinden biri olan İzmir, iâne, mühimmât ve askerî açıdan güç-

İpsara adalarına yakın sahillerin korunması için çevreden asker ve teçhizat yardımları için emirler gönderilmişti.⁶²

Batı Anadolu sahili diğer yerlere oranlara daha fazla savunmaya ihtiyaç duyuyordu. Kıyı kentler, her türlü sevkîyâtın ve savunma hattının oluşturulması ile sorumlu iken iç kentler ise bunlara asker, yiyecek, mühimmât yardımı toplamakla sorumluydu. Örneğin Manisa, Aydın, Saruhan ve Hüdaven-digâr vilayetleri, ayaklanma boyunca İzmir ve diğer sahil kentlerine asker ve yiyecek yardımları yap-maktaydılar.⁶³ Bu yardımlar, sadece yakın çevrelerden sağlanmamaktaydı, Ankara, Çankırı, Kayseri gibi iç Anadolu kentleri ile birlikte Edirne gibi daha uzak kentlerden de yardım gönderildiği oluyor-du.⁶⁴Merkeze sık sık Batı Anadolu sahillerine yönelik saldırı ihbarı gelmekteydi. Batı Anadolu'daki kimi bölgelerde Rum nüfusun ayaklanma girişimleri gözlenirken kimi bölgelerde de asi saldırıları ile âsâyîşsizlik yaratılmaya çalışılmaktaydı. Örneğin Yeni Foça ve Kozluca'daki Rum halk, etraftaki isyancı fikirlerden etkilenmiş ve isyan etmişti.⁶⁵ Diğer yandan isyanın üçüncü yılında Menemen'e yapılan korsan saldırısı, buraların olaylar tamamen bastırılana kadar korunması gerektiğini ortaya koymuştu. H. 1823-1824 yılında İzbanditler 20 gemi ile Menemen'in Kozbeğli sahili önüne gelerek, taşkınlıklarda bulunmuşlardı. Alınan güvenlik önlemleri sayesinde olaylar yatıştırılmıştı.⁶⁶

İzbanditler, Anadolu sahillerine, adalara veya seyir halindeki gemilere saldırarak Ege'de-ki isyanları canlı tutuyorlardı. Buna engel olmak için izbandit gemilerini Ege denizine sokmamak amacıyla isyan süresince Bahr-i Sefîd Boğazı'ndan Ege'ye geçecek gemilerin daha dikkatli kontrol edilmesi kararlaştırılmıştı. Daha önce de belirtildiği gibi âsi gemileri bütün devletlerin bayraklarını asıp Akdeniz'de rahatlıkla dolaşıyorlardı.⁶⁷ İzbanditlerin geçişini engellemek amacıyla müstemin ve reâyâ bandıralı gemilerin bile aranması emri verilmişti. Ayrıca şüphelenilen veya izinsiz olan gemile-rin de boğazdan geçmesine izin verilmeyerek bu tür durumların saraya bildirilmesi uygun görülmüştü. Bu uygulama, 1821 yılında gönderilen bir emr-i şerîf ile Boğaz Muhafızına ve Anadolu sahillerindeki kazaların mütesellim, voyvoda, ayân, zâbitân, gümrükçü, iskele emîni ve tüm çalışanlarına bildirile-rek gerekli tedbirlerin alınması ve uygulamaya başlanması emredilmişti.⁶⁸

Bu uygulamaya rağmen izbanditler, Rusya bandırası ile de Boğazlar'dan geçmeye çalışmak-taydı. Bu durumda yönetim, Rus bandıralı gemilerin de geçişlerinin kontrol edilmesi ve bu konuda ihtiyatlı olunması için yeni bir karar aldı. Bundan böyle Rusya bandırası ile geçen gemilere şüphe

lendirilmekte, merkezden ve çevre illerden buraya sıkça yardım gönderilmekteydi. Bu yardımların bir kısmı adalara sevkedilirken bir kısmı da şehrin güvenliği için alıkonulmaktaydı. BOA., HAT. NO: 38544 C, 1237 (M. 1821-1822); NO: 40263, 25 Safer 1238 (M. 11 Kasım 1822); NO: 40417, 19 Şa'bân 1237 (M. 11 Mayıs 1822)

62 BOA., HAT. NO: 38209, 19 Şa'bân 1237 (M. 11 Mayıs 1822); NO: 40614, 23 Şa'bân 1236 (M. 26 Mayıs 1821). Ege Adalarındaki isyanlar dolayısıyla Batı Anadolu sahillerinin tehdit edilişi ve buralardan gönderilen yardımlar için bkz. (Kütükoğlu, 1986, ss. 140-141). Menteşe Sancağından İstanköy'e yapılan sevkîyat için bkz (Kütükoğlu, 2003, dipnot:21)

63 BOA. HAT., NO: 38977 B, 27 Ramâzân 1237 (M. 17 Haziran 1822); NO: 38570, 24 Cemâziye'l-evvel 1237, (M. 16 Şubat 1822).

64 BOA. HAT., NO: 38977 B, 27 Ramâzân 1237 (M. 17 Haziran 1822); NO: 38971, (Tarih yok).

65 BOA. HAT., NO: 40305 J (Tarih yok).

66 BOA. HAT., NO: 25223, 1239 (M. 1823-24).

67 BOA. HAT., NO: 40614, 23 Şa'bân 1236 (M. 26 Mayıs 1821).

68 BOA. Cev. Dah., No: 2404, Evâhir-i Şevvâl 1236 (M. 22-31 Temmuz 1821).

ile yaklaşılması iyice kontrol edilmesi, “*asl-ı sahîh Rusya tüccâr sefinesiyile*” eşkiya teknelerini ayırt etmenin oldukça zor olması nedeniyle âsâyîş sağlanıncaya kadar Rusya bandırasıyla geçen tüm gemilerin aranması emredilmişti. Bu uygulama, Osmanlı Devleti’ndeki Rusya elçisine de bildirilmişti. Bu emir üzerine Rus bandıralı gemiler, iyice aranarak, ne maksatla geldikleri iyice araştırılıp, mürettebât ve yolcuların Rusya teb’asından olup olmadığı öğrenilmeye çalışıldıktan sonra geçmesine izin verilmekteydi.⁶⁹

Aynı belgeden anlaşıldığı üzere; Boğaz Muhafızı ve bölgedeki kadı, nâib, ve diğer idarî görevliler, kontrolleri çok dikkatli yapmaları konusunda uyarılmışlardı. Boğazlara ve Ege sahilindeki kasaba ve iskelelere reâyâ sefinesinin yanaşması halinde iyice aranmaları emredilmişti. Bu gemilerde gereğinden fazla top, cephâne, mühimmât, mürettebât ve zahîre bulunur ise geminin alıkonularak, içindekilerin tutuklanması ve durumun acilen Der-sa’âdet’e bildirilmesi gerektiği belirtilmişti.⁷⁰ Anadolu ve Rumeli sahillerinde en büyük tehlike olan izbandidler bu uygulama ile tamamen olmasa da kısmen engellenmişti. Ancak Ege ve Mora’daki isyan sona ermeden tam anlamıyla âsâyîşin sağlanması mümkün olmayacaktı.

Anadolu ve Rumeli sahilleri isyan nedeniyle korunmasına en fazla özen gösterilen bölgelerdendi. Bu konuda, merkez buralardaki görevlilerle sürekli iletişim halinde olmakta, Rumlar gözetim altında tutulmakta, çevreden gelecek tehlikeler önlenmeye çalışılmaktaydı. Ege denizinin yanı sıra iç bölgelerde düzenin korunması ve güvenliğin sağlanması da ihmal edilmemekteydi. Diğer yandan izbandid saldırıları dolayısıyla, boğazlarda da savunma güçlendirilmişti.

2- Reâyâdan Silah Toplanması

İhtilâl dolayısıyla Anadolu ve Rumeli’de uygulanan güvenlik önlemlerinden biri de reâyânın elindeki silahların toplatılmasıydı. *Fesâd ve ihânetin* bu bölgedeki Rumları da etkileme olasılığı nedeniyle Rum reâyâyâ güvenilmemekteydi.⁷¹ Silahlı reâyânın, kendi bölgesinde çıkabilecek olası bir ayaklanmada tehdit unsuru olması nedeniyle bu tür bir önlem alınmış olmalıdır.

1821’de merkezden Tuna boyu üzerindeki yöneticilere gönderilen bir belgeden, İsyanın ilk günlerinden itibaren Rum reâyâ elinde silah bulunduğu anlaşılmıştır. Bu yazıda; reâyânın elinde bulunan silahlara el konulması husûsu alınacak önlemlerin başında sıralanmaktaydı. Bu bölgelerdeki görevliler, bu emir üzerine vakit kaybetmeden silah toplatılması çalışmalarına başlamıştı. Böylece, reâyânın saklamış olduğu silahlar tespit edilip ele geçirilmekteydi.⁷² İsyân süresince, tehlike hissedilen bölgelere bu konuda yazılar gönderilmeye başlanmıştı. Aynı yıl, merkezden Tekfurdağı kazasına gönderilen bir yazıda da reâyânın elindeki tüm silahların toplatılması emri verilmişti.⁷³ Aynı şekilde Bursa mütesellimi kendisine gönderilen emir gereği Bursa’daki reâyânın elindeki silahlara el koyduğunu bildiriyordu.⁷⁴ Esasında, reâyânın silah kullanması Osmanlı düzenine aykırı bir şeydi. Yani, reâyâ-

69 BOA. Cev. Dah., No:2404, Evâhir-i Şevvâl 1236 (M. 22-31 Temmuz 1821).

70 BOA. Cev. Dah., No:2404.

71 BOA., HAT., NO: 39235, 1238 (1822-1823)

72 BOA. Cev. Dah., No: 4008, Evâst-ı Receb 1236 (M. 14-23 Nisan 1821).

73 BOA. Cev. Dah., No: 10745, Evâhir-i Receb 1236 (M. 24 Nisan - 3 Mayıs 1821).

74 BOA. Cev. Dah., No: 8136, Safer 1241 (M. Eylül- Ekim 1825).

nın elinde silah bulundurması zaten yasaktı. Sadece savaş zamanı silah kullanabilirdi ki onda da savaş biter bitmez silahlarını teslim etmek zorundaydı. Nitekim Mora muhassılı Raîf İsmail Paşa'nın 1784 tarihli yazısında sefer-i hümâyûn sırasında reâyânın silah kullanabildikleri ancak savaşın sona ermesiyle bu silahlara el konulduğu belirtilmekteydi.⁷⁵

İlk günler yalnızca gerekli durumlarda uygulanan bu önlem, bir süre sonra, koruma altına alınmış Anadolu ve Rumeli sahillerini de kapsayacak şekilde genişletilmişti. Bu amaçla; “..hiyânetde merhale tahkik idenler bilâ-âmân icrâ-yı cezâ kılınmakta olub Istranca'dan Kandiye'ye varıncaya sevâhilde ve yemîn ve yesârında ve yolu havâlisinde olan köylerin dahi kesret reâyâsı yedlerinde bulunan eslihâyı devşirüb kendülerden emniyyet geri hâsıl olacak” şeklinde bir yazı gönderilerek, bahsedilen bölgelerdeki tüm görevlilerden reâyâ elindeki silahlara el koymaları istenmişti.⁷⁶

Emrin hemen ardından bu işin organizasyonu ile görevli memurlar ta'yîn edilerek görevlendirildikleri bölgelere gönderilmişlerdi. Örneğin, Tekfurdağı'ndaki silahların toplanması emri üzerine Dergâh-ı Âlî Kapucubaşlarından Mehmed Efendi, bu bölgedeki silahların toplanması için görevlendirilmişti.⁷⁷

Henüz isyan çıkmamış bölgelerde güvenlik için alınan bu önlem, isyanın bastırıldığı yerlerde de uygulanmıştı. Örneğin Sakız adasındaki isyanın ardından teslim olan yerli halkın elinde silah olduğu ve bunları gizledikleri tahmin edildiğinden halkın aranması ve silahlara el konulması için emir gönderilmesi istenmişti.⁷⁸

Devlet, reâyâdan toplanan silahların merkeze gönderilmesini istemişti.⁷⁹ Böylece tespit edilen silahlar toplanıp cephâne-i âmireye gönderilmekteydi. Daha önce Bursa'dan toplanması istenen silahların, bir süre sonra merkeze teslim edilmeleri istenmişti. Bursa'dan toplanan silahlar, önce bir handa alıkonulmuş daha sonra bunların Der-sa'âdet'e gönderilmesi emredilince oradan alınarak merkeze gönderilmişti. Aynı şekilde 1825 yılında 269 piştov, 214 bıçak, 173 kılıç ve 20 pala Enderûn-ı Hümâyûn Cephânesi'ne teslim edilmişti. Bunlar, cephânedeki birer birer sayılıp kayda geçirilmişti.⁸⁰ Silah toplatılması emri üzerine yapılan aramalarda, reâyâda çok sayıda silah olduğu tespit edilmişti. Tahminlerin üstünde çıkan sayı görevlileri şaşırtmıştı. Nitekim bu iş için Tekfurdağı'ndaki silahların toplatılmasından sorumlu olan Mehmet Bey, merkeze gönderdiği raporda; “*sancak-ı mezkûrun reâyâsı yedinden külliyyetlü eslihâ mevcûd idüğü bi'l-ihbâr malûm ve âşikâr*” olduğunu tespit edip beklediğinden daha fazla silah ele geçirileceğini tahmin ettiğini belirtmişti.⁸¹ Kimi zaman da toplanan silahlar kullanılmayacak durumda idi. Örneğin, Sakız Muhafızı merkeze gönderdiği yazısında yerli halktan toplanan silahların “çürük çarık” şeyler olduğunu belirtmekteydi.⁸²

75 BOA. Cev. Dah., No: 6855, 22 Safer 1198 (M. 16 Ocak 1784).

76 BOA. Cev. Dah., No: 6901, Evâhir-i Şa'bân 1236 (M. 24 Mayıs- 2 Haziran 1821).

77 BOA. Cev. Dah., No: 10745, Evâhir-i Receb 1236 (M. 24 Nisan - 3 Mayıs 1821).

78 BOA. HAT., NO: 40417, 19 Şa'bân 1237 (M. 11 Mayıs 1822).

79 BOA. Cev. Dah., No: 6901, Evâhir-i Şa'bân 1236 (M. 24 Mayıs- 2 Haziran 1821); No: 8136, Safer 1241 (M. Eylül- Ekim 1825).

80 Bursadan gönderilen silahlar arasında beş adet piştov, iki adet bıçak ve dört adet tüfeğin eksik olduğu tespit edilmiş, bu konuda Bursa mütesellimi sorgulanmıştır. BOA. Cev. Dah., No: 8136, Safer 1241 (M. Eylül- Ekim 1825).

81 BOA. Cev. Dah., No: 10745, Evâhir-i Receb 1236 (M. 24 Nisan - 3 Mayıs 1821).

82 BOA. HAT., NO: 40417, 19 Şa'bân 1237 (M. 11 Mayıs 1822).

Reâyânın yanı sıra Müslümanlardan da silah toplanması kararlaştırılmıştı. Bu karar diğerlerinden daha farklı bir amaçla alınmıştı. Bu kez olası bir savunma tehdidi ile değil, mühimmât desteği olarak silah toplanmıştı: Yanya, Edirne Avlonya sancaklarına gönderilen yazıda, bu bölgelerdeki kadı nâib, zâbit, ekâbir ve diğer görevlilerin -reâyâdan silah toplanması uygulamasından farklı olarak- hükümet vakıflarında imal edilmiş silahların toplatılıp ihtiyaç olan yerlere gönderilmesi bildirilmişti.⁸³ Bunun dışında isyan bölgelerine gönderilmek üzere ayaklanma boyunca, tüm Anadolu ve Rumeli'deki görevlilere çok sayıda silah ve mühimmât toplatıldığı bilinmektedir. Ancak bu durum, isyana karşı alınmış bir güvenlik önlemi değil, savunmaya yönelik bir önlemdi.

3- Anadolu ve Rumeli'ye Geliş Gidişlerde Tezkire Alınması Mecburiyeti

Yunan isyanı nedeniyle Anadolu ve Rumeli'de *taht-ı nizâm* için alınması gereken tedbirlerden biri de her iki bölgeye giriş çıkışların denetlenmesiydi. Ayaklanma sırasında Rum ahaliye mensup kişilerin İstanbul'a ve Anadolu'ya tezkiresiz geçişleri baş edilemez hale gelmişti. Üstelik bu izinsiz geçişlerde, isyan taraftarlarından bazıları "*tebdil-i kıyafet ile casus olarak*" İstanbul'a gidip gelmeye başlamıştı.⁸⁴

Anadolu ve Rumeli'ye geliş-gidişlerin düzeni bozmaya yönelik tehditler oluşturması ve var olan isyanın yayılmasına hizmet etmesi dolayısıyla tezkire alınması zorunlu hale getirilmişti. İsyanın ikinci yılından itibaren bu tedbirin uygulanmaya başladığını görüyoruz. 1822 yılında Rumların asilerle ittifak edeceği endişesiyle *mürûr tezkiresi* olmadan dolaşılmasına izin verilmemesi konusunda uyarılar yapılmaktaydı.⁸⁵ Bu izinler sadece Rumlar için zorunlu değildi. Düzenin yeniden sağlanması için hem Müslüman hem de diğer unsurlara *tezkire* verilmesi gerektiğine karar verilmişti. Bu nedenle Anadolu ve Rumeli'den gelip gidenlerin *tezkiresiz* geçirilmemesi, *tezkiresi* olmayanlara izin verilmemesi konusunda ferman yayınlanmıştı. Bu geliş-gidişler hem kara hem de deniz yolları üzerinde denetime tabii tutulacaktı.⁸⁶ Bunların neden seyahat ettikleri, geldikleri ve gidecekleri yere ne sebeple gelip-gittikleri sorgulanacaktı.⁸⁷ Kara ve deniz yolu ile İstanbul'dan ve diğer yerlerden gelip giden kişiler arasında kimliği belirsiz kişiler varsa bunların kimliklerinin tespit edilmesi ve geçmelerine izin verilmemesi emredilmişti. İstanbul'dan gelecek olanlar İstanbul kadısından, taşradan gelecek olanlar da buldukları yerlerin hâkim ve nâiblerinden *tezkire* alacaklardı. Tezkirelerde; isim, eşkal, durum ayrı ayrı belirtilecekti.⁸⁸ Dolayısıyla tezkireler bir nevi kimlik tespiti sayılmaktaydı.

Bu konuda alınan kararlar oldukça katıydı. *Tezkiresizlerin* seyahatlere kesinlikle izin verilmesi tembih edilmekteydi. Hatta vüzerâ-yı 'izâm, mîrmîrân-ı kirâm teb'asından olanlarla bunların

83 BOA. Cev. Dah., No: 4912, Evâ'il-i Cemâziye'l-âhir 1238 (M. 13 - 22 Şubat 1823).

84 BOA. Cev. Dah., No: 3593, Evâsıt-ı Safer 1237 (M. 7-16 kasım 1821); No: 7940, 1237 (Tarih yok); No: 2373,16 Cemâziye'l-âhir 1237 (M. 10 Ocak 1822).

85 BOA. Cev. Dah., No: 2520, Rebi'ül-evvel 1238 (M. Kasım Aralık 1822).

86 BOA. Cev. Dah., No: 3593, Evâsıt-ı Safer 1237 (M. 7-16 kasım 1821); No: 2373,16 Cemâziye'l-âhir 1237 (M. 10 Ocak 1822); No: 7940, 1237 (Tarih yok); No: 2520, Rebi'ül-evvel 1238 (M. Kasım Aralık 1822).

87 BOA. Cev. Dah., No: 7940, 1237 (Tarih yok).

88 Bunlara "*esâmî eşkâl keyfiyyet-i ahvâllerini mübeyyenbilâ-ihracava'id-i memhûrtezkire*" verilecekti BOA. Cev. Dah., No: 7940, 1237 (Tarih yok); BOA. Cev. Dah., No: 2373,16 Cemâziye'l-âhir 1237 (M. 10 Ocak 1822); No: 3593, Evâsıt-ı Safer 1237 (M. 7-16 kasım 1821).

ma’iyyetindekilere dahi eyâlet mührü ile *tezkire* verilmesi zorunlu tutulmuştu.⁸⁹ Üstelik savaş sırasındaki asker sevkiyâtında *asâkir tâifesinin* bile “*hamiyyet-i mühürleriyle memhûr izin tezkiresi*” ile geçmesine izin verileceği aksi takdirde geçişlerin kapalı tutulacağı emredilmişti.⁹⁰ Bu karar üzerine memâlik-i mahrûsede bulunan kaza ve nahiyehâkimlerinin her birine ayrı ayrı gönderilmek üzere darphâne-i âmirede mühürler basılmıştı. Bu mühürlerin bir örneği İstanbul “*Bâb-ı mahkemesinde*” saklanmaktaydı.⁹¹ Çıkarılan emir gereği kara ve deniz geçiş yolları üzerindeki bölgelere (Mora, Menteşe, Edirne, Köstenci) fermanlar gönderilmeye başlanmıştı.⁹² 1822 yılında Musevri (Nesebur-Bulgaristan) bölge muhafızına (İsmail Paşa) gönderilen emirde, yazıyı hâkim ve zâbitânlaraya duyurması emredilmişti.⁹³ Aynı hüküm Mora Muhafızı İsmail Paşa’ya, Menteşe Sancağı Mutasarrıfı ve Edirne Muhafızı vekili Osman Paşa’ya, Köstenci Muhafızı Hüseyin Paşa’ya da gönderilmişti.⁹⁴ Yazının gönderildiği yerlerde mahkemelerde “*ayân, zâbitân ve diğer vücûh-ı ahâli muvâcchelerinde kırâ’ât*” edilmesi ve bu şekilde halka duyurulması tembih edilmişti.⁹⁵ Bu yazılarda; daha önce Der-sa’âdet’ten taşraya gidenlere bu tür *tezkire*ler verildiği ancak bundan böyle taşradan geleceklere de geldikleri yerlerden *memhûr tezkire*ler verileceği vurgulanarak, buradaki görevlilere yeni uygulamalar duyurulmuştu.⁹⁶ 1822 yılında aynı yazının suretleri Bahr-i Sefid, Bahr-i Siyah, Rumeli sahili, Akdeniz Boğazı, Çamlıca, Karlılı ile Anadolu ve Rumeli sahillerindeki iskele ve kazalara da gönderilmişti.⁹⁷ Ayrıca bu konuda bir yazı da *İstanbul kadısına gönderilmişti*.⁹⁸

Bu emirler, silah toplanması emrinde olduğu gibi ilkin belirli bölgelere gönderilmiş daha sonra ise; bütün bu güvenlik önlemlerinin uygulama bölgesi olan, Anadolu ve Rumeliyi içine alacak şekilde genişletilmişti.⁹⁹ Anadolu ve Rumeli’nin birçok bölgesindeki hâkim, mütesellim, ayân, zâbitân, güm-rükçü ve iskele emînleri bu konuda bilgilendirilmiş ve konu derhal halka duyurularak uygulamalara başlanmıştı.¹⁰⁰ Kimi yerde *tezkire*li geçişler için memur ta’yinine de rastlanmaktaydı. Kara ve denizyolları üzerinde “*iktizâ iden mahallerde elzem gelen turuk ve me’âbire mahsûs ve müstakill me’ûmlar ikâme olunarak*” nizâmın sağlanması konusunda Anadolu ve Rumeli’deki birçok kaza ve nahiyeye gönderilmiş emirler bulunmaktaydı.¹⁰¹ Görevlilerin geçişlerde *tezkire* kontrolü yapmaları ve kara ve denizyolları üzerindeki güvenliği sağlamaları istenmekteydi. Bu konuda Çirmen sancağına

89 BOA. Cev. Dah., No: 2520, Rebi’ül-evvel 1238 (M. Kasım Aralık 1822); No: 2373,16 Cemâziye’l-âhir 1237 (M. 10 Ocak 1822); BOA. Cev. Dah., No: 7940, 1237 (Tarih yok).

90 BOA. Cev. Dah., No: 7940, 1237 (Tarih yok).

91 BOA. Cev. Dah., No: 2520, Rebi’ül-evvel 1238 (M. Kasım Aralık 1822).

92 BOA. Cev. Dah., No: 7940, 1237 (Tarih yok).

93 BOA. Cev. Dah., No: 2373,16 Cemâziye’l-âhir 1237 (M. 10 Ocak 1822).

94 BOA. Cev. Dah., No: 3593, Evâsıt-ı Safer 1237 (M. 7-16 kasım 1821); No: 7940, 1237 (Tarih yok).

95 BOA. Cev. Dah., No: 2373,16 Cemâziye’l-âhir 1237 (M. 10 Ocak 1822); No: 3593, Evâsıt-ı Safer 1237 (M. 7-16 kasım 1821); No: 7940, 1237 (Tarih yok).

96 BOA. Cev. Dah., No: 7940, 1237 (Tarih yok).

97 BOA. Cev. Dah., No: 7940, 1237 (Tarih yok).

98 BOA. Cev. Dah., No: 3593, Evâsıt-ı Safer 1237 (M. 7-16 kasım 1821).

99 BOA. Cev. Dah., No: 3593, Evâsıt-ı Safer 1237 (M. 7-16 kasım 1821).

100 BOA. Cev. Dah., No: 7940, 1237 (Tarih yok); No: 2373,16 Cemâziye’l-âhir 1237 (M. 10 Ocak 1822).

101 BOA. Cev. Dah., No: 2520, Rebi’ül-evvel 1238 (M. Kasım Aralık 1822).

gönderilen; geçişlerde herkesin *tezkiresine* bakılıp *esâmî, eşkâl ve keyfiyyeti* belirlenmesi, *tezkiresi* bulunmayanların, geçişine izin verilmemesi emredilmiş, konunun kara ve deniz yolu geçişini kontrol eden memurlara iletilmesinin bildirilmişti. Yazıda, gerekirse bu geçiş yolları üzerine memurlar ta'yîn edip buraların kontrol altında tutulması önerilmişti.¹⁰²

Merkez, bu konuda oldukça titiz davranıyordu. *Tezkiresiz* geçişlerin yasaklandığını belirten emirleri gönderdiği yerlerdeki görevlilerden uygulama ile ilgili raporlar isteyerek, uygulamayı takip etmekteydi. Emir gönderilirken görevlilerin bu konuda merkeze cevap yazmaları, sık sık durum raporu göndermeleri tembih edilmişti.¹⁰³ Geçiş izni zorunluluğu, isyanın yarattığı âsâyışsizliği önlemek amacıyla başlatılmış bir uygulamaydı. Anadolu ve Rumeli'nin güvenliği için getirilen izin *tezkiresi* zorunluluğu; Rum, Müslüman ve yabancıardan oluşan geniş bir kesimi içeriyordu. ayaklanmaya katılmayan bölgelerin güvenliğini sağlamaya yönelik bir girişimdi. Bu uygulama ile Anadolu ve Rumeli sahili ve hatta iç bölgelerinde bulunan Rumların ayaklanmadan etkilenmelerine engel olunması amaçlanmıştı. Geçiş kontrolleri ile isyan taraftarlarının Anadolu ve Rumeli'ye geçmeleri ve buralardaki Rum nüfus ile iletişim kurmaları güçleştirilmeye çalışılmaktaydı. Bu da bu bölgelerdeki Rumların olaylardan ve ayrılıkçı düşüncelerden etkilenmesini kısmen engellemekteydi. Ancak bu noktada şunu da belirtmek gerekir ki elimizdeki veriler, uygulamanın gerçekte nasıl olduğu, emirler üzerine tüm geçişlerin kontrol altına alınıp alınmadığı sorularına yanıt vermemektedir. Tarihçiliğin en büyük handikaplarından biri de belgenin sunduğu ile pratikte ne olduğu arasındaki farkı tespit edecek yeterli veriye her zaman sahip olamamasıdır. Farklı kaynakların incelenerek yukarıda bahsedilen emirlerin “nasıl veya ne kadar uygulandığı problemiği” çerçevesinde ayrıca bir çalışma yapılması bu eksikliği giderecektir.

Sonuç

Osmanlı toplumsal yapısı içinde değişim rüzgârlarının esmeye başladığı 19. Yüzyıl, ayrılıkçı hareketlerin baş gösterdiği bir dönemdi. Bu anlamda Rum isyanını dönemin şartlarından farklı düşünmemek gerekir. *Rum İhtilâli* veya *Rum Bağımsızlık Savaşı*, bu değişim rüzgârının bir parçasıydı. Devlete isyan edip bağımsızlık isteyen Rumlar, bu değişimin toplumsal ve siyasal yansımaları ortaya koymuştu. Osmanlı'nın isyan karşısında uyguladığı siyaset ve aldığı tedbirler, bu eylemlerin devlet nezdinde nasıl bir anlam ifade ettiğini göstermesi bakımından tarihsel analize konu olmuştur. Arşiv belgelerinden elde edilen veriler, ilk başlarda Osmanlı'nın, isyanların bu denli büyük ve geniş bir alana yayılabilecek çapta bir hareket olabileceğini öngörmediğini, fakat çok kısa bir süre sonra olayın vahâmetinin farkına varıp çok ciddi önlemler alma yoluna gittiğini göstermektedir.

Kaynakların incelenmesi ile ortaya çıkan önemli bir tespit Osmanlı'nın isyan karşısında Anadolu ve Rumeli olmak üzere iki eyalette yoğun tedbirler alma yoluna gitmiş olduğudur. Tedâbir-i Os-mânîyye'nin uygulandığı bu iki coğrafyanın “*sağ-sol-orta kolları*” şeklinde tanımlanarak, buralarda sıkı güvenlik önlemlerinin alındığı ve bu duruma isyan süresince de devam edildiği görülmektedir.

Anadolu ve Rumeli sınırları dâhilindeki yerlerde güvenlik tedbirlerinin artırılmasına, buralara yiyecek ve teçhizat yardımları gönderilmesine, buralardaki reâyânın sahip olduğu silahların toplatılmasına, sahil bölgelerinin koruma altına alınmasına ve bu bölgelere giriş çıkışların denetlenmesine

102 BOA. Cev. Dah., No: 7940, 1237 (Tarih yok).

103 BOA. Cev. Dah., No: 2373,16 Cemâziye'l-âhir 1237 (M. 10 Ocak 1822); No: 7940, 1237 (Tarih yok).

yönelik bu tedbirler, özellikle ihtilâlin ilk yıllarına rastlamaktaydı. Bu durum, tedbirlerin temel gâyesinin, ihtilâlin bu bölgelere (Anadolu-Rumeli) sirâyet etmesini engellemek olduğunu desteklemektedir. Anadolu ve Rumeli, Osmanlı İmparatorluğu'nun can damarıydı ve burada bir ihtilâl çıkması Osmanlı otoritesini derinden sarsabilirdi. Ayrıca her iki bölge İmparatorluk merkezi olan İstanbul'un güvenliği açısından da önemli bir konumdaydı. Bu iki durum Osmanlı'nın güvenlik önlemlerinin neden Anadolu ve Rumeli'de yoğunlaşmış olduğunu göstermektedir. Diğer yandan Tedâbir-i Osmâniyye'nin özellikle sahil bölgelerinde yoğunlaştırıldığını görüyoruz. Bunun en önemli nedeni, Ege denizinden gelecek tehlikeydi. Mora İhtilâli Ege denizindeki izbandid saldırıları ile genişlemekteydi. Bu da ilk olarak Anadolu ve Rumeli sahillerini tehdit etmekteydi. Ayrıca Rum nüfusun bu bölgelerde yoğunlaşmış olması da önemli bir etkendi. Bu nedenle Osmanlı siyaseti, bahsedilen güvenlik tedbirlerinin özellikle bu bölgelerde uygulanmasına yönelik bir politika takip etmişti. Reâyâ elindeki silahların toplatılması ve geçişlerde tezkire alınma zorunluluğu konularındaki fermanların özellikle bu bölgelere gönderildiği tespit edilmiştir. Reâyâ'nın silah bulundurması normal şartlar altında zaten yasak olan bir durumdu. Dolayısıyla ihtilâl sırasında bu emrin gündeme gelmesinde en önemli neden, isyan etmiş reâyâda silah olduğu tespit edilmiş olduğundan henüz ayaklanmamış bölgelerde de silahların gizlenmiş olma olasılığının düşünülmesidir. Bu emirlerin gönderilmesindeki amaç; gizlenmiş olan silahları bulup bunlara el koymaktır. *Tezkire* zorunluluğunda da aynı durum söz konusuydu, normal zamanda da bir yerden bir yere gidişlerde *mürûr tezkiresi* adı verilen geçiş izninin alınması gerekmektedir. Ancak ayaklanma sırasında asilerin isyanı diğer bölgelere yayma çabası bu izni daha sıkı bir şekilde uygulamaya koymuştu. İsyânın diğer bölgelere sıçrama riski şehirlerarası geçişlerin denetim altında tutulması önlemini doğurmuştu. Bunun için geliş gidişlerde *memhûr izin tezkiresi* alınması zorunluluğu getirilmişti. Bu tedbirler, ihtilâl koşulları nedeniyle Anadolu ve Rumeli bölgelerinde güçlü bir isyan olmamasına rağmen sıkı denetimlerin uygulandığını göstermektedir.

Sonuç olarak bu güvenlik önlemleri devletin, Yunan İhtilâlini bastırmak için uyguladığı tedbirleri yansıması açısından önemlidir. İhtilâl dolayısıyla uyguladığı *Tedâbir-i Osmâniyye*, devletin savaş veya diğer siyasi tehlikeler karşısında aldığı her zamanki önlemlerden farksızdı. Bu tür önlemlerin alınma ihtiyacı öncelikle, ihtilâlin Osmanlı güvenliğini tehdit edici bir unsur olduğunun göstergesidir. Bu da isyanın boyutunu ve etkisini ortaya koyması açısından önemlidir. Bunun yanı sıra, alınan bu önlemlerin ve uygulamaların savaş koşullarında uygulanan yöntemler olduğu hatırlanacak olursa devletin olaylar karşısında savaş tutumu aldığını söylemek mümkündür. Rum reâyânın *harbî* ilan edilmesi ve Müslümanların *gazaya* çağırılması da bu tutumu desteklemekteydi. Bu bakımdan Osmanlı'nın olayları bastırmak için uyguladığı siyaset ve aldığı güvenlik önlemleri dikkate alındığında, koşulları "ayaklanma veya isyan olarak değil "savaş" hali olarak değerlendirdiği düşünülebilir. Savaş, iki devlet arasında diplomatik ilişkilerin kesilerek girişildiği silahlı mücadeledir. Oysa isyan, aynı devlet içinde bir topluluğun belirli bir amaç için kurulu düzene karşı gelme olayıdır. Yunan isyanında Osmanlı devletinin kendisinden kopmak isteyen teb'asına karşı tıpkı savaş koşullarında olduğu gibi hareket ettiği söylenebilir. Osmanlı bunu toprak bütünlüğünü korumak için yapmıştı. Bu nedenle isyanın henüz yayılmadığı bölgelerde oldukça sert askeri önlemler almış olduğu ve bunları uygulamak için de taşradaki görevlileri ve kimi zaman da halkı seferber ettiği gözlenmiştir.

Osmanlı'nın uyguladığı siyaset, her ne kadar isyanın bastırılmasına yönelik ise de, aynı zamanda sahip olduğu topraklardaki düzeni koruma politikası idi. Tedbirler sayesinde, isyanların bastırılması ve âsâyîşin yeniden temini için gerekli koşullar sağlanmış oldu. Böylece, isyan bölgelerinin yanı sıra Anadolu ve Rumeli kontrol altında tutulmuş, buralarda alınan önlemler sayesinde ihtilâlin bu

bölgelere sirâyet etmesi engellenmişti. 1829'a kadar devam eden isyan, Osmanlı tarafından bastırılmış ise de 1829 Edirne Anlaşması ile bu iç mesele uluslar arası boyuta taşınmış ve sonunda Yunanlılar, bağımsız bir devlet kurma hayallerini gerçeğe dönüştürmüştü.

Kaynakça

II-Arşiv Belgeleri

Cevdet Dâhiliye Tasnifi

- BOA. Cev. Dah., No: 10745, Evâhir-i Receb 1236 (M. 24 Nisan - 3 Mayıs 1821).
 BOA. Cev. Dah., No: 2373,16 Cemâziye'l-âhir 1237 (M. 10 Ocak 1822).
 BOA. Cev. Dah., No: 2520, Rebî'ül-evvel 1238 (M. Kasım Aralık 1822).
 BOA. Cev. Dah., No: 3593, Evâsıt-ı Safer 1237 (M. 7-16 Kasım 1821).
 BOA. Cev. Dah., No: 4008, Evâsıt-ı Receb 1236 (M. 14-23 Nisan 1821);
 BOA. Cev. Dah., No: 4010, Evâsıt-ıReceb 1236 (M. 14 -23 Nisan 1821).
 BOA. Cev. Dah., No: 4912, Evâ'il-i Cemâziye'l-âhir 1238 (M. 13 - 22 Şubat 1823).
 BOA. Cev. Dah., No: 6671, Gurre-i Ramâzân 1236 (M. 2 Hazîrân 1821).
 BOA. Cev. Dah., No: 6855, 22 Safer 1198 (M. 16 Ocak 1784).
 BOA. Cev. Dah., No: 6901, Evâhir-i Şa'bân 1236 (M. 24 Mayıs- 2 Hazîrân 1821).
 BOA. Cev. Dah., No: 7940, 1237 (Tarih yok).
 BOA. Cev. Dah., No: 8136, Safer 1241 (M. Eylül- Ekim 1825).
 BOA. Cev. Dah., No:2404, Evâhir-i Şevvâl 1236 (M. 22-31 Temmuz 1821).

Hatt-ı HümâyûnTasnifi

- BOA. HAT., NO: 25223, 1239 (M. 1823-24).
 BOA. HAT., NO: 32459, 1242 (M. 1826-1827).
 BOA. HAT., NO: 38031, (Tarih yok).
 BOA. HAT., NO: 38768, 1 Rebî'ü'l-evvel 1238 (M. 16 Kasım 1822).
 BOA. HAT., NO: 38925, 11 Rebî'ü'l-âhir 1243 (M. 1 Kasım 1827).
 BOA. HAT., NO: 38971, 1238 (M. 1822-1823).
 BOA. HAT., NO: 38977 B, 27 Ramazan 1237 (17 Hazîrân 1822).
 BOA. HAT., NO: 38979, 5 Cemâziye'l-evvel 1237 (M. 28 Ocak 1822).
 BOA. HAT., NO: 38998, 10 Şa'bân 1237 (2 Mayıs 1821).
 BOA. HAT., NO: 39087, 1237 (M.1821- 1822); BOA. HAT., NO: 40342 A (Tarih yok)
 BOA. HAT., NO: 39235, 1238 (1822-1823).
 BOA. HAT., NO: 40089, 3 Şa'bân 1243 (M. 19 Şubat 1828).
 BOA. HAT., NO: 40089, 3 Şa'bân 1243 (M. 19 Şubat 1828).
 BOA. HAT., NO: 40104 A,13 Safer 1240 (M.7 Ekim 1823).
 BOA. HAT., NO: 40156, 1240 (M. 1824-1825).
 BOA. HAT., NO: 40188, 1243 (M. 1827-1828).
 BOA. HAT., NO: 40236, 15 Cemâziye'l- evvel 1243 (M. Aralık 1827).
 BOA. HAT., NO: 40263, 25 Safer1238 (M. 11 Kasım 1822).
 BOA. HAT., NO: 40305 J (Tarih yok).
 BOA. HAT., NO: 40342 B, 5 Şa'bân1237 (M. 27 Nisan 1822).
 BOA. HAT., NO: 40417, 19Şa'bân 1237 (M. 11 Mayıs 1822).
 BOA. HAT., NO: 40548, 21 Muharrem 1237 (M.18 Ekim 1821).
 BOA. HAT., NO: 40614, 23 Şa'bân 1236 (M. 26 Mayıs 1821).
 BOA. HAT. NO: 38209, 19 Şa'bân1237 (M. 11 Mayıs 1822).
 BOA. HAT. NO: 38544 C, 1237 (M. 1821-1822).
 BOA. HAT. NO: 38570, 24 Cemâziye'l-evvel 1237, (M. 16 Şubat 1822).
 BOA. HAT. NO: 38971, (Tarih yok).
 BOA. HAT. No: 38998, 10 Şa'bân 1237 (M. 2 Mayıs 1821).

III-Araştırma İnceleme Eserler

- Adıyke, A. N., Adıyke, N. (2011). Yunan ayaklanması sırasında Girit Resmo'da müsadere ve müzayedelere dair bir inceleme. *Kebikeç*, 32:137-168
- Adıyke, N. (1999). Islahat fermanı öncesinde osmanlı imparatorluğunda millet sistemi ve gayr-ı müslimlerin yaşantılarına dair. *Osmanlı Ansiklopedisi*,4, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları: 255-261.
- Ahmed Lütfi Efendi. (1999). *Vak'anüvis Ahmet Lütfi Efendi tarihi*, I, İstanbul: Tarih Vakfı-Yapı Kredi Yayınları.
- Ahmet Cevdet Paşa. (H.1301). *Tarih-i Cevdet*, 11, Dersaadet: Matbaa-yı Osmaniye.
- Arıkan,Z. (1987). Yunan ayaklanması. *Askeri Tarih Bülteni*, 3: 97-133.
- Arıkan, Z. (1988). 1821 Ayvalık isyanı. *Belleten*, LII, 203: 571-601.
- Armağan, L. (2000). XVIII. yüzyılda hac yolu güzergâhı ve menziller (menâzilü'l-hacc). *Osmanlı Araştırmaları*, XX : 73- 118.
- Aslantaş, S. (2007). *Osmanlıda Sırp isyanları (19. yüzyılın şafağında balkanlar)*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Aslantaş, S.(2009). Sırp isyanının uluslararası boyutu. *Uluslararası ilişkiler*, 6, 21: 109-136.
- Özkan A. (2011). *Miloş'tan Milan'a Sırp bağımsızlığı (1830-1878)*.İstanbul: IQ Yayıncılık.
- Bayrak, M. (1999). Osmanlı Arşivleri ışığında Rum isyanı sırasında Avrupa devletlerinin tutumu. *Osmanlı Ansiklopedisi*, 2, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları: 71-86.
- Best, J. (1959). *Research in education*, New Jersey: Prentice Hall.
- Berkes, N. (2002). *Türkiye'de çağdaşlaşma*, Ahmet Kuyaş (Yay. Haz.), İstanbul: İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bostan, İ. (2005). *kürekli ve yelkenli Osmanlı gemileri*. İstanbul: Bilge Yayınevi.
- Clogg, R. (1982). The Greek Millet in the Otoman Empire. Benjamin Braudeand Bernard Lewis (Ed.), *Christians and Jews in the Otoman Empire*, I,New York:, Holmes&Meiser.
- Clogg, R. (1997). *Modern Yunanistan tarihi*. İstanbul: İletişim.
- Droulia, L. (1989). La Révolution Française et l'image de la Grèce: de l'Hellénisme Au Philhellénisme. *La révolutinFrançaiseet l'Hellénisme moderne*, Actes Du IIIe Colloque D'Histoire (Athènes 14-17 Octobre 1987), Athènes: Centre de Recherches Néohelléniques: 49-58.
- Dumas, P. (2011). *Tepedelenli Ali Paşa*. Ali İhsan Gencer (Çev.), İstanbul: Parşömen.
- Duverger, M. (2006). *Metodoloji açısından sosyal bilimlere giriş*. Ünsal Ozkay (Çev.), İstanbul: Kırmızı.
- Fahrettin, S. (1934). *1820-27 Mora isyanı*. İstanbul.
- Forster , N. (1994). The analysis of company documentation. C.Cassell and G.Symon (Eds.), *Qualitative methods in organizational research*. London: Sage.
- Fortescue, A. (1911). *The Orthodox Eastern Church*. London: Catholic Truth Society.
- Gallant, T. (2001). *Modern Greece*. London: Arnold Press.
- Gürel,Ş S. (1993). *Tarihsel boyut içinde Türk-Yunan ilişkileri (1821-1993)*. Ankara: Ümit Yayınları.
- Halaçoğlu Y. (1981). Osmanlı İmparatorluğu'nda menzil teşkilatı hakkında bazı mülâhazalar. *Osmanlı Araştırmaları*, II:122-132
- Hatipoğlu, M. (1988). *Yunanistan'daki gelişmelerin ışığında Türk - Yunan ilişkilerinin 101 yılı (1821 - 1922)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Issawi, C. (1982). Transformation of the economic position of the millets in the nineteenth century. Benjamin Braude and Bernard Lewis(Ed.), *Christians and Jews in the Otoman Empire*, I, New York: Holmes&Meiser
- İlgürel, M. (Haz.). (1994). *Ahmed Vâsıf Efendi, mehâsinü'l-âsâr ve hakaikü'l-ahbâr*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Karal,E. Z. (1983). *Osmanlı tarihi*, V., (4.bs), Ankara: TTK.
- Kehane, H. & R., Andreas, T. (1988). *The lingua Franca in the Levant*, İstanbul: ABC Kitabevi
- Kocabaş, S. (1984). *Tarihte ve günümüzde Türk Yunan mücadelesi*. İstanbul.

- Kurtoğlu, F. (1944). *Yunan istiklal harbi ve Navarin muharebesi*. İstanbul.
- Kütükoğlu, Mübahat S.(2003). 1830 nüfus sayımına göre menteşe sancağında hane nüfusu. *Osmanlı Araştırmaları Dergisi* : 23:75-92.
- Loupes, D. (1992). Fransız Devriminin Yunanistan üzerindeki etkisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi* ,26, 15:291-296.
- Madge, J. (1965). The tools of science an analytical description of social science techniques. Anchor Books Double day and Comp.
- Mehmet Ataullah Şanizâde. (H.1291). *Tarih-i Şanizâde*,4, Ceride-i Havadis Matbaası.
- Mehmet Mansur. (H.1288). *Rum fetretine dair tarih*, 1, Mehmet Çamlı Hanında Basılmıştır.
- Millas, H. (1999).*Yunan ulusunun doğusu*. **İstanbul:İletişim** Yayınları.
- Muço, E. (2010). *Yanya valisi Tepedelenli Ali Paşa ve emlakı*. İstanbul: Eser Kitap.
- Ortaylı, İ. (2002). **İmparatorluğun en uzun yüzyılı**. **İstanbul: İletişim**.
- Öreñç, A.F. (2009). *Balkanlarda ilk dram unuttuğumuz Mora Türkleri ve eyaletten bağımsızlığa Yunanistan*. İstanbul: Babiali.
- Öreñç, A.F. (2011).Yunanistan'ın bağımsızlığı sürecinde yok edilen Mora Türkleri. *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, 11-12: 5-32.
- Özdemir, Y., Doğan, K. (2014).Yunan ihtilali sırasında Bodrum. M. A.Erdoğru, A.Özgiray (Haz.)*3. Uluslararası Her Yönüyle Bodrum Sempozyumu, Cilt 2*(ss. 735-742). İzmir: Ege Üniversitesi İzmir Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi.
- Özkaya, Y. (1986). 1821 Yunan (Eflak-Buğdan) isyanları ve Avrupaların isyan karşısında tutumları. *III. Askeri Tarih Semineri*: 114- 132.
- Pizaniyas, P. (Ed.) (2011). *The Greek Revolution of 1821: A European Event*. İstanbul: The ISIS Press.
- Sancaktar, C. (2011). Balkanlar'da Osmanlı hâkimiyeti ve siyasal mirası. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2, 2: 27-49.
- Seyitdanlıoğlu, M. (2004). Yunan ihtilali ve II. Mahmud'un politikaları. *Manas Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (12): 50-56
- Sezer Feyzioğlu, H. (1998). Tepedelenli Ali Paşa'nın çiftlikleri üzerine bir araştırma. *Belleten*, LXII, 233:75-107.
- Sezer Feyzioğlu, H. (2008). Sons of Tepedelenli Ali Pasha. *Archivum Ottomanicum*, 25:173–183.
- Sonyel, S. (1998). Yunan ayaklanması günlerinde Mora'daki Türkler nasıl yok edildiler?. *Belleten*,LXII, 233: 107-120.
- TDK Genel Türkçe Sözlük*. (t.y) 10 Aralık 2015 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.566a7618ab6b63.75987951 adresinden erişildi.
- Turan, Ş. (1951). 1829 Edirne Andlaşması. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi*, IX, 1-2: 111-151
- Uygun, S. (2011). Sırp İsyanı ve Hurşit Ahmet Paşa. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4, 17: 416-436.
- Yaşar, F. (2004). *Yunanistan'ın kuruluşu sürecinde Sakız adası (1821-1829)*.Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Yaşar, F. (2005). *Yunan Bağımsızlık savaşında Sakız adası (1821-1829)*. Ankara: Phoenix.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yorga, (1948). *Osmanlı tarihi (1774-1912)*. Sıtkı Baykal(Çev.), V, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Yurtseven, R. (1976). Osmanlı İmparatorluğunda Yunan ayaklanması (1821-1829). *Askeri Tarih Dergisi*, 2, 1: 31-46.
- Zakythinos, D. (1976). *The making of Modern Greece: from Byzantium to independence*. Oxford: Blackwell
- Παναγιωτόπουλος, Β., Δημητρόπουλος, Δ., Μιχαλάκης, Π. (2009). *ΑρχειοΑλή πασά συλλογής I-III. Χώτζη Γενναδειου Βιβλιοθήκης της Αμερικανικής Σχολής Αθηνών*. Αθήνα: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών.